

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE ABD'NİN KIBRIS POLİTİKASI

Post Cold War Period, American Policy Toward Cyprus

Mesut ŞÖHRET*

ÖZET

Günümüz dünyasının süper gücü olarak kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri yeryüzündeki birçok kriz bölgesinde kendi politik, ekonomik ve askeri gücünü göstererek adeta meydana gelen her olayda müdahil taraf olarak anılmaktadır. Bazen olayların perde arkasında bazen olayların bizzat içinde bazen de kriz sonrası izlediği yöntemlerle sürekli olarak tartışılmaktadır. Bu özelliği ile Amerika kimilerince dünyanın hegemon gücü ya da jandarması olarak adlandırılmaktadır. Bu durum şüphesiz ki Amerika'nın dünya üzerindeki ayrıcalıklı (exceptionalist) konumundan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, dünyanın en stratejik bölgelerinden biri olan ve yıllarca çözülemeyen bir sorun olarak uluslararası toplumun gündemini meşgul eden Kıbrıs Sorunu'na yönelik olarak ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemdeki yaklaşımlarını ve politikalarını ortaya koymaktır. Bu maksatla çalışma genel olarak üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni ortam ve bu ortam içinde ABD dış politikasında Kıbrıs sorununun durumu anlatılmaktadır. İkinci bölümde 1995 – 2000 arası dönemde yaşanan gelişmeler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Annan Planına giden süreç ve bu süreç sonrası yaşanan gelişmeler kısaca analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Soğuk Savaş Sonrası, ABD'nin Kıbrıs Politikası, Kıbrıs Sorunu, Annan Planı

ABSTRACT

In Today's world the USA known as super power in International Relations and involved almost all crisis by using it's economic, politic and military power either solve or incite the problem in order to its national interests. The USA can be seen sometimes behind the stage and sometimes directly within the events, therefore the methods and approaches of America generally accepted as controversial in world politics. This situation based on exceptionalist characteristics of USA because the America called as hegemonic power or gendarmerie of world by many scholars. The aim of this study is to examine US policy toward Cyprus after post cold war period until Annan Plan. In that case, the study is consisting generally three parts. In the first part, the

---

* Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü,
sohretmesut@yahoo.com

new conjuncture of the world after cold war and situation of Cyprus Question in US foreign policy was examined. In the second part, the developments and American policy during 1995 – 2001 was determined and finally in the third part, the process before Annan Plan and later developments was examined by considering US foreign policy.

Key Words: *Cyprus, American Policy toward Cyprus, Post Cold War, Cyprus Problem, Annan Plan*

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerinden olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) savaş sonrası kurulan sistemde kapitalist Batı dünyasının liderliğini İngiltere'den devralarak sistemin hegemon gücü olmuş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) de sosyalist dünyanın lideri olarak Doğu'nun hegemon gücü olarak ortaya çıkmıştır. Bu iki süper güç arasındaki mücadele, iki kutuplu dünya düzenini ve beraberinde 'soğuk savaş' denilen bir bakıma Doğu ile Batı dünyası arasındaki denge politikasına dayanan iki kutuplu bir sistem haline dönüşmüştür.

SSCB'yi büyük bir tehdit olarak algılayan ABD bu tehdidin yayılmasını önlemek için "çevreleme politikasını"² uygulamaya koydu. Bu politikaya göre Amerika ve müttefikleri Sovyetlerin tüm yaşam alanlarını sınırlandırarak Doğu bloğu ülkelerini çevreleyecekti ve bu sayede Komünizm tehlikesi sadece bulunduğu bölgede kalacak ve dünyanın geri kalan bölgelerini etkilemeyecekti. Bu uzun vadeli ve içinde birçok öğeyi barındıran bir politikaydı. Bu uygulama Doğu bloğunun dağılmasına kadar geçen sürede genel anlamıyla değişik varyasyonlarda uygulanmış ve amacına ulaşmıştır.

Çevreleme politikasına paralel olarak Amerika Kıbrıs'ta da Sovyet yayılmacılığını önlemek için, sorunun ortaya çıkmasından beri en aktif dış aktörlerden biri olmuştur. Bunun nedeni Kıbrıs adasının sahip olduğu jeo-stratejik önemdir. "ABD'li Amiral Alfred Thayer Mahan³ (1841-1914), "Asya Problemi"⁴ adlı kitabında, kuzey yarı küresinin, dünya hakimiyeti mücadelesinde esas zeminini oluşturduğunu, özellikle Asya'da 30 – 40 enlemleri arasındaki kuşağın Britanya deniz gücü ile Rusya'nın kara gücü arasında sürekli bir mücadele bölgesi olduğunu belirtmiş; ileriye dönük olarak ise, İngiltere ve ABD gibi okyanuslara

---

² George F. Kennan, "X-Article. *The main element of any United States policy toward the Soviet Union 1947*" <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/17601.htm> (23.12.2010)

³ Amiral Alfred Thayer Mahan (1841-1914) bir jeopolitikçi olmamasına rağmen, XVII., XVIII. ve XIX. yy. tarihleri üzerindeki incelemeleri neticesinde, dünyadaki mücadelenin genellikle denizlerin kontrolü için yapıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun sonucu olarak: "Dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarının kontrolündedir" tezini ortaya atmış ve savunmuştur.

⁴ Erol Mütercimler, **21.yy ve Türkiye**, Güncel Yayıncılık, 2000, İstanbul, s.95.

hakim devletlere, Rusya ve Almanya gibi karada güçlü devletlere oranla daha fazla şans tanımıştır.

Yani İngiltere ve ABD'nin en büyük avantajları, birçok devlet gibi kara sınırlarını korumak için geniş kara orduları besleme ihtiyaçlarının olmamasıdır. Kara Kuvvetleri ile dünyada ancak belirli ölçüde yer işgal edilebilir. Hâlbuki dünya egemenliği veya büyük imparatorluklar kurmak için deniz aşırı nokta ve bölgelerin ele geçirilmesi ve bunlarla anavatan arasındaki irtibatı sürdürmek için de denizlerde egemen olmak gereklidir.⁵

Yani, Amerika'nın gerek Akdeniz'deki gerekse Ortadoğu'daki çıkarları açısından hayati bir öneme sahipti. Çünkü adanın sahip olduğu doğal konum Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de sabit bir uçak gemisi şeklinde olması, ayrıca İngilizlerin adadan çekilmelerine rağmen adada konuşlu bulunan iki adet askeri üssü ile varlığını sürdürmesi ve bu üslerin NATO'nun ve Batı bloğunun emrinde olması, bu adanın Doğu bloğuna geçmesi ABD için kabul edilebilecek bir durum değildi. Bu nedenle Amerikan hükümetleri soğuk savaş boyunca Kıbrıs sorununda göreceli olarak değişken olmayan bir politika izlemiştir. Askeri ve siyasi çıkarları nedeniyle “Kıbrıs sorunun ilk dönemlerinde Amerika'nın Kıbrıs politikası; tarafların müzakereler sonucunda üzerinde anlaştıkları çözüm önerilerini desteklemek ve sessiz bir politika izleyerek BM'in adadaki düzenleyici rolünü tümüyle desteklemeye dayanmaktaydı.”⁶

Diğer bir deyişle hükümetlerin değişmesi Amerika'nın Kıbrıs politikasında kırılmalara neden olmamış, bununla birlikte Amerikan hükümetlerinin Kıbrıs'ta meydana gelen krizler sırasında gösterdikleri tepkiler farklılık göstermiş, ancak genel itibarıyla Amerika NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan ve Kıbrıs'taki her iki toplumunda anavatan olarak kabul ettikleri Türkiye ve Yunanistan arasında denge politikası izlemeye gayret etmiştir. Çünkü, ABD yönetimleri için Türkiye ve Yunanistan kaybedilemeyecek kadar önemli iki stratejik müttefik konumundaydı. Amerikan dış politika yapıcıları bu önemi bildiklerinden her iki anavatanı gerektiğinde ödüllendirerek ve gerektiğinde cezalandırarak kendi politikalarını uygulama ve empoze etme yoluna gitmişlerdir. Örneğin, bazı dönemlerde ABD yönetimleri Yunanistan ile daha yakın ilişkiler kurarken bazı dönemlerde Türkiye'yi destekler görünmüşlerdir. Kısacası ABD yönetimleri kendi ulusal çıkarlarını

⁵ Osman Metin Öztürk, “Silahlı Kuvvetler Dış Politika İlişkisinde Jeopolitiğin Yeri, Rolü ve Etkisi”, <http://www.habusulu.com/makale56.htm> (23.12.2010)

⁶ T.W. Adams, and Alvin J. Cottrell, “Cyprus Between East and West”, **Studies in International Affairs**, No: 7, The Washington Center of Foreign Policy Research School of Advanced International Studies, the John Hopkins Press) s. 57

maksimize edecek şekilde ve konjonktürel gelişmelere göre Kıbrıs politikasını Türkiye ve Yunanistan dengesi üzerine kurduğu söylenebilir.

1. BÖLÜM

1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMİN ANALİZİ

Siyasal ve ideolojik olarak birbirine zıt iki bloğun liderleri durumundaki iki süper gücün sahip oldukları askeri güç (nükleer silahların varlığı) bir bakıma iki kutup arasında karşılıklı olarak caydırıcı bir etki göstermiş ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra 'istikrarın' en önemli unsuru olmuştur denilebilir. Bu durum devletler düzeyinde var olan gerginliğin diğer alt seviyelerde meydana gelebilecek olası çatışmaları önlediği şeklinde yorumlanabilir.

Soğuk Savaş yıllarında ABD'nin izlediği güvenlik politikası ancak saldırıya uğradığı taktirde karşı saldırı hakkını kullanma biçimindeydi. Soğuk Savaş'ın ardından Avrupa'da 1989-1991 yılları arasında Berlin duvarının yıkılması, Almanya'nın birleşmesi, komünist iktidarların güç kaybetmesi ve SSCB'nin parçalara bölünmesi sonucu dünyanın jeopolitik haritası değişime uğradı. SSCB – ABD rekabetinin doğurduğu iki kutuplu dünya düzeninin yerini Amerika'nın tek kutuplu ve adına "Yeni Dünya Düzeni" denilen ve her bakımdan ABD'nin hegemonyasına dayanan hakim politikasının aldığı söylemek mümkündür, bu durum dünyanın tüm stratejik dengelerini değiştiren bir anlam ifade ediyordu artık dünya on yıl öncesine göre çok farklı bir dünya olmuştu.

SSCB'nin yıkılması ve Varşova Paktının dağılması ile birlikte tek süper güç olarak kalan Amerika kendi yeni dünya düzenini kurmak ve bu anlamda kendisine ayak bağı olarak gördüğü sorunları çözerek kendi gücünü tüm dünyaya ispat etmesi gerektiğinin bilincindeydi. "Yeni Dünya Düzeni'nin" lideri olduğunu gösterebilmek için gerektiğinde ulusal çıkarlarını zedeleyen ya da uluslararası hukuka aykırı hareket eden devletleri cezalandırabilmeli, onların içişlerine karışabilmeli ve uluslararası toplumu rahatsız eden sürüncemede kalan sorunları çözebilmeliydi.⁷ Bu amaçla daha 1990'ların başında çıkarlarını zedeleyen Saddam rejimine karşı 1991'de kazandığı Körfez Savaşı ABD'nin tek Süper güç olma arzusunu ispatlamasına fırsat vermişti.

1.2 Amerikan Yönetimlerinin Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kıbrıs Politikaları

1.2.1. Nelson Ledsky'nin Arabuluculuk Çabaları

ABD Yönetimi Haziran 1989'da Kıbrıs Özel Koordinatörlüğü görevine büyükelçi Nelson Ledsky'i atadığı zaman Kıbrıs sorununda

---

⁷ Mustafa Aydın, "Cacophony in the Eagean: Contemporary Turkish – Greek Relations", **The Turkish Yearbook of International Relations**, No.27, 1997, s 124

yeni dönemde izleyeceği politikaların çerçevesinde belli olmuştur. Bu yeni dönemde ABD yönetimi sorunun taraflarına diplomatik yöntemlerle baskı uygulayıp, 'arabulucu' ya da 'ikna edici' güç (taraf) olma görünümünde olduğunu söylemek mümkündür.

ABD yönetiminin özel temsilci olarak Ledsky'i atamasının Türk tarafında olumsuz olarak algılandığı söylenebilir, zira KKTC kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın 11 Ekim 1989 da ortaya attığı İkincil (secondary) konular olarak kabul edilen ekonomi, turizm, sağlık, çevre ve spor vb. alanlarda Kıbrıs'lı Rumlar ile Türkler arasında işbirliği yapmaya dayanan "ortak iyi niyet bildirimini"⁸ (announcement of joint good will) açıklanması yönündeki talebi karşısında herhangi bir hamle yapamayan ve bu iyi niyet bildirimini reddederek zor duruma düşen Vasiliou'yu kurtarmak için Ledsky'in Kıbrıs'ı ziyaret ettiği söylenebilir.

Bu durumun Kıbrıslı Türklerin Ledsky hakkındaki algılamalarını kendilerince haklı çıkarttığı söylenebilir. Bunun yanında genel itibariyle Ledsky'in yaptığı açıklamalar ve söylemler Türk tarafı karşıtı ifadelerle dolu olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin: "Kıbrıs duvarı da Berlin duvarı gibi inmeli, Kıbrıslı Türklerin self determinasyon hakkını hiçbir zaman kabul etmeyeceğiz. Kıbrıs'ta Türk devletini kabul etmiyoruz ve etmeyeceğiz. Kıbrıs Türk toplumunun tek seçeneği vardır. Rum toplumu ile yeni bir anlayış içinde müzakere etmek"⁹ gibi ifadelerde bulunması Türklerin Ledsky'a karşı bakışlarını olumsuz yönde etkilediği açıktır.

Buna ek olarak Ledsky ile Denктаş arasında geçen bir diyalog da Türk tarafının Ledsky'e karşı olumsuz bakışını tamamıyla negatife yönelttiği söylenebilir. Bu diyaloga göre Denктаş, Ledsky'ya BM güvenlik konseyinin 4 Mart 1964 tarihli Rumları Kıbrıs'ta meşru hükümet olarak tanıyan 186 no'lu kararının haksızlığından bahsederken Ledsky şunları söyleyerek ABD yönetiminin bu yöndeki tavrını vurgulamıştı. "1964'ün dosyalarını inceledim. BM Güvenlik Konseyince alınan bu kararın hukuki temellere dayanan bir karar değil siyasi mülahazalarla alınmış bir karar olduğunu tespit ettim. Dolayısıyla, kuzeyde kurduğunuz devletin uluslararası hukuka göre meşru olduğunu kanıtlamak için bu gibi hukuki mütalaalara boş yere paranızı ve vaktinizi harcamayın ABD yönetimi olarak devletinizi hiçbir zaman tanımayacağız."¹⁰ Bu söylem Amerikan yönetimince resmi olarak

⁸ Ahmet Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları: "Annan Planı ve Referandum Süreci**, BRC Basım ve Matbaacılık, 2005, s. 200

⁹ Sabahattin İsmail, **Self Determinasyon ve Kıbrıs Türk Halkı**, Kastaş Yayınları, 1990, İstanbul, s.28

¹⁰ Nasuh Uslu, "Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi, Bugünü ve Yarını", (Ed: İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil) **Kıbrıs Sorunu ve ABD**, HD Yayıncılık, 2001, Ankara, s.156

dillendirilmese de bir bakıma sorunun ABD tarafından ne şekilde görüldüğünü göstermesi açısından önemlidir. Buna göre BM'nin aldığı 186 no'lu karar ile ABD yönetimi bundan sonraki süreçte GKRY'yi Kıbrıs Cumhuriyeti olarak ve Ada'nın meşru yönetimi olarak tanıyacağını ve bu kararın hukuki bir temele göre değil siyasi tercihlere göre alındığını belirtmesi açısından da önemlidir. Zira ABD yönetimlerinin gerek KTFD devletinin gerekse KKTC'nin ilanından sonra takınmış olduğu tavrının BM'nin 186 no'lu kararı çerçevesinde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu yaklaşımı uluslararası topluma dikte ettirmesi örneğin KKTC'nin ilanından sonra bu ilanı tanımaya hazırlanan Pakistan ve Bangladeş gibi ülkeleri tehdit etmesi Amerika'nın izlediği politikanın somut örnekleri olarak verilebilir.

Ledsky, Kıbrıslı işadamı Asil Nadir'le 14 Aralık 1989'da Londra'da yaptığı görüşmede şu görüşleri dile getirmişti: “ABD olarak üçüncü sınıf bir mesele olarak gördükleri Kıbrıs Sorununa Türk - Yunan ilişkilerine atfettikleri önem nedeniyle arka kapıdan girmişlerdi. Onlara göre çözüm formülü, tarafların refah ve güvenlik ihtiyaçlarına cevap verecek bir formül olmalıydı. 1960 Anayasası başarısızlığa uğramaya mahkumdu. Kendisinin görevi, sadece ABD'nin nüfuzunu kullanarak tarafları çözüme itmektir, zorlamak değildi. Ona göre, Denktaş ile Vasiliou arasındaki tezat, Vasiliou'nun kalbinde geçmişe yer yokken, Denktaş'ın kalbinin geçmiş ile dolu olmasıydı. Denktaş, kendilerinin telkinlerini de dikkate alarak Kıbrıs'ta iki taraf arasındaki engellerin kaldırılması yolunda bazı adımlar atmıştı ama çözüme yönelmek için bu türden daha birçok adıma ihtiyaç bulunmaktaydı.”¹¹

ABD yönetimlerinin sorunun çözümünde en büyük engel olarak Denktaş'ı gördükleri söylenebilir bu nedenle Denktaş'ı tasfiye etmek için Asil Nadir'e, Nelson Ledsky tarafından Cumhurbaşkanlığı teklif edildiği ancak Asil Nadir'in bu teklifi reddetmesiyle Denktaş'la çalışmaya devam etmek zorunda kalması Amerika için bir bakıma hayal kırıklığı olsa da, ABD yönetimlerinin dolaylı olarak STÖ'ler ile muhalif parti ve sendikalara yaptığı yardımlarla yavaş yavaş Denktaş'ı müzakere sürecinden elimine etmeye çalıştıkları söylenebilir.

1.2.2. 1990 – 1995 Arası Dönem: Boutros Ghali ve Fikirler Dizisi

Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmelerin Mart 1990'da başarısızlığa uğramasından sonra, Körfez Savaşında elde edilen başarının ABD açısından oluşturduğu olumlu ortam Amerikan yönetiminin dünya

---

¹¹ Uslu, age, s: 156

üzerinde hegemonyasının ispatı şeklinde yorumlanabilir. Bu hegemonik ispatın bir yansıması olarak ABD yönetimi Kıbrıs konusunda Türk-Yunan diyalogunun yeniden başlatılması için şartların uygun olduğu kanaatine vardığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu konjonktürde genel beklenti Başkan George Herbert Walker Bush Arap-İsrail anlaşmazlıklarında olduğu gibi Kıbrıs sorununu çözmek için de uluslararası bir konferansın toplanmasına sıcak baktığı yönündeydi. Fakat Bush, Körfez Savaşında kendinden destek gördüğü Türkiye'yi kızdırmamak için bu konuda baskı uygulayamıyordu.¹² Amerikalılara göre görüşmelerin önündeki en büyük engel Kıbrıs'lı Türkler (Denktaş) ve Türkiye'deki istikrarsız politik durumdu. Zira bu dönemde Türkiye'deki hiç bir politik partinin bu konuda elini taşın altına koyup karşılıklı bir müzakere yapabilecek durumda olmadığı söylenebilir.

Fakat ABD yönetimi için Türk tarafında adeta bir kurtarıcı vardı, bu kurtarıcı Körfez Savaşı nedeniyle yakın ilişki kurdukları Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kendilerini kıramayarak çözüm yolunda adımlar atılmasını sağlayabilecek konumda olmasıydı. Gerçekten de Özal, Türk hükümetlerinin Kıbrıs görüşmelerine dahil olmaması yönündeki geleneksel politikasını terk ederek 30 Mayıs 1991'de Kıbrıs konusunda bir 'dörtlü konferans' toplanmasını önererek, şimdiye kadar meselelerin sadece iki toplum arasında görüşülmesi gerektiğini savunmuş olan Türkiye'nin mevcut geleneksel anlayışına da yenilik getirmiş oluyordu. Özal'ın önerisine göre Kıbrıs sorunu dış müdahaleleri ortadan kaldırarak; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye ve Yunanistan arasında ele alınmalıydı. Ancak bu teklif hem Atina hem de Rum yönetimi tarafından reddedilerek bunun yerine BM'nin Güvenlik Konseyi'nin beş daimi temsilcisinin de bulunduğu uluslararası bir konferans teklifi sundular bu teklifi de Özal kabul etmedi.¹³

Aslında Turgut Özal'ın askeri darbe sonrasında Türkiye'de Başbakanı olmasıyla Türk - Amerikan ilişkileri adeta zirve yaparak her iki müttefik ülke arasındaki kendine göre tek sorun olarak gördüğü Kıbrıs sorununun Türkiye'nin dış politikasını ipotek altına almaması ve olumsuz etki etmemesi için büyük çaba sarf ettiği söylenebilir. Bu amaçla Özal Yunanistan'la da ilişkilerin Kıbrıs sorunundan bağımsız bir şekilde en azından bu sorunun gölgesinden uzakta geliştirilmesi için politikalar geliştirmeye çalıştığı söylenebilir. Bu yaklaşımın bir yansıması olarak

¹² Uslu, age, s.157

¹³ Süha Bölükbaşı, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler: 1954-1996 Arası Barışçı ÇözümSüzlük" (Ed: Faruk Sönmezoğlu) **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, 2001, İstanbul, s.300

Özal Ocak 1988'de Davos'ta ardından da Mart 1988'de NATO zirvesi için Brüksel'de PASOK lideri ve Başbakan Andreas Papandreu ile buluşmuştur; hatta Özal 1952'den beri Yunanistan'a resmi ziyaret yapan ilk başbakan olarak tarihe geçmiştir. Davos ruhu olarak adlandırılan bu gelişmelerde Özal Yunanistan ve Türkiye arasında geliştirilecek ekonomik ve kültürel ilişkilerin iki ülke arasındaki sorunların çözümünü kolaylaştıracağını vurgularken Papandreu Kıbrıs sorununu da bu yaklaşıma dahil etmeye çalışınca Davos Ruh'u'nun uzun ömürlü olmadığı söylenebilir.¹⁴

Kıbrıs'lı etnik Rum ve Türk toplum liderininin 1977 ve 1979'da ilan ettikleri iki deklarasyonda (Doruk Anlaşmaları) "iki bölge" ve "iki toplumlu" birleşik bir devlet oluşturmaya gayret göstermek konusunda anlaşmışlardı. Ancak zaman içinde bu yönde somut hiçbir ilerleme olmamıştır Nihayet, BM himayesinde devam görüşmelerin aradan geçen 15 yıldan sonra 1992'de olumlu sonuç vermeye oldukça yakın gibi görüldüğü söylenebilir.¹⁵ Amerikalıların adeta kol bükme şeklindeki baskıcı davranışlarının da yardımıyla 1992 yılında BM Genel Sekreteri Boutros Ghali 100 paragraftan oluşan ve taslak halindeki bir çözüm alternatifinin bütün yönlerini ele alan "Fikirler Dizisi" (set of ideas) ortaya kondu.¹⁶

Bu yöntem çözüm için uygun bir çerçeve olduğu gerekçesiyle ABD'nin onayını aldığı şeklinde yorumlanabilir. Zira, GKRY Cumhurbaşkanı Yorgo Vassiliou 1992 yılının sonunda Ghali'nin Fikirler Dizisini görüşmelerinin üzerine dayandırılacağı bir temel olarak kabul etti. Diğer yandan Rauf Denktaş ise başlangıçta Fikirler Dizisine itiraz etse de BM Güvenlik Konseyi tarafından doğrudan ve ciddi bir şekilde eleştirilince kabul etmek zorunda kaldı. İlginç bir şekilde BM Güvenlik Konseyi bu defa Kıbrıs konusuyla adeta daha ciddi bir şekilde ilgilenme gereği duymuştu. Bu nedenle Güvenlik Konseyi 10 Nisan 1992'de 750 sayılı kararı kabul etti ve bu karara göre Genel Sekreter müzakereler hakkında Güvenlik Konseyi'ni bilgilendirecek ve gerektiğinde Genel Sekreter'in Konsey'in desteğini almasını şart koşuyordu.¹⁷ Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 750 sayılı bu kararın Türk tarafı tarafından endişeyle ve BM'nin Rum tarafının görüşlerine sıcak baktığı şeklinde

¹⁴ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa**, İmge Yayınevi, 1999, Ankara, s.506

¹⁵ M.James Wilkonson, "Esas Anlaşmazlıklar", (Ed: *Morton Abramowitz*), **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Liberte Yayınları, 2001, Ankara) s.278

¹⁶ Wilkonson a.g.e, s.278

¹⁷ UN Security Council, **Report of Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus**, S/23780 (03.04.1992), <http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/155/71/pdf/N9215571.pdf?OpenElement> (23.12.2010)

algılandığı bu nedenle görüşmeler öncesi Türk tarafında olumsuz bir havanın hakim olduğu söylenebilir.

Görüşmeler başlamadan önce “Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesi Kıbrıslı Türklerin temsilcisi Denктаş ile görüşerek Kıbrıs’ta ki mevcut statükonun kalıcı olamayacağı ve toprakların adaletsiz dağılımının sürdürülemeyeceğini söylediler.”¹⁸ Bu yaklaşım o dönemde Güvenlik Konseyinde dominant güç olan ABD’nin BM’yi kullanarak Türk tarafına dayatması şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle görüşmeler Türk tarafı ve özellikle Denктаş açısından zor başlamıştı denilebilir.

Fikirler Dizi esasen Yakın Görüşmeler adı altında BM Genel Sekreteri Boutros Ghali’nin taraflar arasındaki farklıları giderebilmek için Denктаş ve Vasiliou ile ayrı ayrı görüşmesi şeklinde 18 Haziran 1992’de 1. Tur görüşmelerle başladı. BM Genel Sekreteri Boutros Ghali bu turda kendi adıyla anılan bir Harita sundu. Bu haritaya göre Türk tarafına % 28.2 oranında bir toprak bırakılıyor, 37 Türk köyünün Rumlara verilmesi (Maraş ve Güzelyurt dahil); Karpaz’da bir Rum kantonunun oluşturulması isteniyor ve on binlerce Rum’un Kuzey’e dönmesi öngörülüyordu.

15 Temmuz 1992’de başlayan 2.Tur görüşmeler ise BM Genel Sekreteri, kapsamlı bir çözüm planı olan "Ghali Fikirler Dizisini" (Set of Ideas on an Overall Framework Agreement on Cyprus) diye anılan çözüm planını sundu. Bu plana göre Bütünlüklü Çerçeve Anlaşması entegre bir bütün olup, her iki toplum tarafından ayrı referandumlarla onaylanıp Geçici Düzenlemeler adı altında yer alan hükümlerin yerine getirilmesinden sonra, iki toplum ilişkilerine hükmedecek, anayasal açıdan iki toplumlu, toprak yönünden iki kesimli federal bir temele dayalı yeni bir ortaklık ve yeni bir anayasa ile sonuçlanacaktır. “Çerçeve Antlaşması, 1977 ve 1979 üst düzey anlaşmalarına dayalı olup, BM Güvenlik Konseyi’nin özellikle 367 (1975), 649 (1990), 716 (1991) 750 (1992) sayılı kararları ile uyumludur. Çerçeve Antlaşmasında ayrıca aşağıdaki şu noktalar dikkat çekiyordu.”¹⁹

- Çerçeve Antlaşması Kıbrıs’ın Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının ortak vatani olduğunu ve iki toplum arasındaki ilişkilerin azınlık-çoğunluk ilişkileri değil Federal Kıbrıs Hükümeti’nin iki toplum arasındaki ilişkisi olduğunu teslim eder.
- Kıbrıs Antlaşması’nın tek uluslararası kimliğe sahip bağımsızlık ve toprak bütünlüğü korunan Genel Sekreter’in 3 Nisan 1992 (S/23780) tarihi raporunun 11. paragrafında tarif edildiği şekilde siyasi eşitliğe sahip iki toplumlu, iki kesimli federasyona dayalı

¹⁸ Bölükbaşı, a.g.e., s.300

¹⁹ Butros Ghali Fikirler Dizisi, KKTC Cumhurbaşkanlığı web sayfası <http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf> (22.12.2010)

bir Kıbrıs devleti olmasını ve bu devletin kısmen veya tamamen bir başka ülke ile birleşmesini veya ayrılma ve bölünmesinin yasaklamasını, güvence altına alır.

- İki toplumun siyasal eşitliğini teslim eder ve güvence altına alır. Siyasal eşitlik, federal hükümetin tüm dallarına ve idaresine eşit sayıda katılım anlamına gelmemekle birlikte; federal anayasanın onaylanması ve değiştirilmesinin her iki toplum tarafından kabulünün gerekliliğini, federal hükümetin her organı ile kararında her iki toplumun etkin katılımını, federal hükümette, toplumlardan birinin çıkarlarına ters düşen önlemler alınmasına fırsat vermeyecek şekilde güç dağılımı yapılmasını ve iki federe devletin eşit ve benzer güçlere ve işlevlere sahip olmasını güvence altına alır.
- İki toplumlu ve iki kesimli federasyon, Kıbrıs Rum ve Türk toplumları tarafından özgürce kurulacaktır. İki toplum tarafından federal hükümete bırakılmamış olan tüm yetkiler, İki federe devlete ait olacaktır.
- Federal Cumhuriyet, siyasal açıdan eşit, iki federe devletin tek toprağı olacaktır.

“Kıbrıslı Türkler açısından Fikirler Dizisi Kıbrıs’lı Türklerin egemenliğinin ve kendi geleceklerini takdir (self-determinasyon) hakkının bulunmayacağı bir federal sistem öngördüğü için kabul edilmesi son derece sürpriz görünüyordu. Ayrıca Kıbrıslı Türklerin diğer bir itirazı da Güzelyurt’un Rum tarafına verilmesini öngören bir haritanın çözüm önerilerine eklenmesi konusuydu.”²⁰

Kıbrıs Türk tarafına göre, Amerikalılar Rum hükümetini tek resmi temsilci kabul etmelerinin ötesinde, görüşmelerin taraflar arasında, serbest iradeleri ile sürdürülmesi ilkesini dikkate almıyorlar, “bir anlamda Rum yönetimi adına çözüm masasına oturarak kendi çözümlerini Türk tarafına empoze etmeye çalışıyorlardı. KKTC içinde gazetecilere, iş adamlarına, sanayi ve ticaret odalarına, siyasi partilere ve halka yönelik giriştikleri yoğun kulis faaliyeti bunun kanıtıydı.”²¹ Bu şekilde oluşacak olan pozitif havayla birlikte görüşmeler sırasında iç politikada halkın fikirler dizisini desteklediği şeklinde imaj oluşturmayı amaçladığı söylenebilir.

Amerikalılar federasyona dayalı çözüme gitmenin en önemli şartı olarak KKTC sınırlarının küçültülmesini istiyor ve sadece Rum göçmenler varmış gibi yalnız onların durumu üzerinde yoğunlaşıyorlardı. Örneğin, “ABD’nin Kıbrıs Büyükelçisi Robert Lamb’ın yaptığı bir

²⁰ Wilkonson a.g.e, s.278

²¹ Uslu, a.g.e., s. 157

konuşmada Kıbrıs'taki iki halkın suni şekilde bölündüğünden bahsetmesi ve yeniden tek bir Kıbrıs halkı arzuladığını söylemesi Amerikalıların bu konudaki yaklaşımlarını özetler gibiydi.²² Zira Amerikan dış politika yapıcıları, uzun ve başarılı Rum kampanyasının sonucu şu varsayımın etkisinde kalmışlardı: Kıbrıs'taki çözümü istemeyen adam, arkasında Türkiye bulunan Rauf Denktaş'tır. Yani kısaca ABD Türkiye'ye Denktaş'ın arkasındaki desteğini çekmesini istiyordu.

Esasen Fikirler Dizisinin anayasal haklar karşısında toprak verilmesi prensibine dayandırılan bir süreç olarak algılandığı söylenebilir. Bu durum Amerikalılar açısından oldukça olağan olabilirdi. Fakat Kıbrıs Türkleri kendilerinin eşit olma hakkının tanınması gibi temel ilkeler üzerinde durmaktaydılar. Rauf Denktaş Fikirler Dizisi görüşmelerinden dönerken TBMM'de yaptığı konuşmada New York'ta nasıl eşi benzeri görülmemiş baskılara maruz kaldığını uzun uzun anlattı. Bunun üzerine TBMM aynı gün tüm siyasi partilerin ittifakı ile bir bildiri yayımlayarak bir anlamda Türkiye'nin Amerika'nın baskılarına boyun eğmeyeceğini açık bir dille duyurdu. Bu bildiri şunları içeriyordu: "TBMM...Denktaş'ın liderliğinde yürüttüğü barışçı çabaları takdirle karşılamaktadır...Ulusumuz, Kıbrıs Türk halkının razı olmayacağı bir çözümü kabul etmeyecektir. TBMM, yapılan müzakerelerin her türlü baskı denemelerinden uzak bir ortamda geçmesini, kalıcı bir uzlaşmanın vazgeçilmez koşulu görmektedir."²³

Boutros Ghali'nin ortaya attığı Fikirler Dizisi o dönemde tıpkı 2000'li yıllarda Annan Planı gibi kurtarıcı plan olarak görülüyordu. Başta Rum tarafı olmak üzere Fikirler Dizisi'nin arka planını hazırlayan ABD yönetiminin de bu planı desteklediği söylenebilir. Görüşmeler boyunca BM Genel Sekreterinin ağırlıklı olarak Denktaş'ı Fikirlerin kabulü yönünde iknaya çalıştığı ve Denktaş'ı 'oyun bozan' taraf olarak gördüğü söylenebilir. Zira Boutros Ghali görüşmeler sonunda Güvenlik Konseyi üyelerine sunduğu raporda bu durumu açıkça vurguluyordu. Bu rapora göre, "Denktaş'ı çok önceden üzerinde uzlaşmış konularda dahi yeniden görüşme istemekle ve pratik sorunları öne sürerek Rum mültecilerin geri dönme mülkiyet edinme haklarına karşı çıkmakla suçluyordu. Ayrıca Denktaş'ın adanın % 28.20'sini Türklere veren Boutros Ghali planının üzerinde konuşulacak bir metin olarak dahi kabul etmemesinden de yakındı. Buna ek olarak iki taraf arasında derin güven bunalımı olduğunu ve bu durum sürdükçe görüşmelerin başarılı olmasını beklemenin zor

---

²² Uslu, a.g.e., s. 157

²³ Mehmet Arif Demirel, **Türkün Onur Sorunu: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**, Turhan Kitapevi, 1993, Ankara, s. 58 – 63

olduğunu²⁴ söyleyerek durumu daha tarafsız sayılabilecek bir bakışla özetlediği söylenebilir.

Yakın görüşmeler olarak adlandırılan Fikirler Dizisi müzakerelerinde gerek Boutros Ghali'nin tavırları gerekse Güvenlik Konseyi üyelerinin dayatmaları Türk tarafı tarafından her ne kadar olumsuz karşılsa da “Denktaş 100 paragraftan oluşan Fikirler Dizisinin 91 paragrafını kabul etmiştir.”²⁵ Ancak Vasiliou tarafından da kabul edilen bu çözüm paketi Rum tarafında yapılan Başkanlık seçimleriyle iktidara gelen Glafkos Klerides tarafından reddedilmiştir. Aslında burada BM Genel Sekreterlerinin ya da Amerika'nın bilinçli ya da bilinçsiz olarak Denktaş üzerine yoğunlaşması ve sanki Denktaş'ı ‘oyun bozan’ olarak görmeleri soruna ne denli taraflı yaklaşıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Güvenlik Konseyi'nin daimi temsilcilerinin görüşmeler öncesi “Denktaş'a baskı yapması ve Genel Sekreter'in Denktaş'a BM organlarının gerekirse sorunu tek taraflı çözebileceği BM Genel Sekreterinin tarafsızlığına gölge düşürdüğü söylenebilir. Yine de, eğer ABD hegemonyasındaki BM Güvenlik Konseyi Ghali'ye tarafları zorlama, kandırma ya da tehdit etmesi konusunda açık çek vermeseydi, Genel Sekreter kendisini bu kadar özgür hissedemezdi.”²⁶

Amerikalılar Fikirler Dizisinin başarısızlığa uğramasından sonra Güven Arttırıcı Önlemler (Confidence Building Measures) üzerinde yoğun şekilde durmaya başladılar. Amerikan yönetiminin girişimiyle Maraş'la ilgili problemlere çözüm bulmak amacıyla BM Genel Sekreteri ile Kıbrıs Türk yönetiminin temsilcileri arasında bir görüşme düzenlendi. Ayrıca ABD Başkanının Kıbrıs Özel Temsilcisi Beattle 23 Ocak 1995 tarihinde Denktaş'a Clinton'ın özel bir mesajını ilettili. Clinton mesajında Amerika'nın iki bölgesi, iki toplumlu, içinde iki siyasi topluluğun tek bir devlet olarak yaşayabileceği bir fedarasyon kurulmasına verdiği desteğe değiniyor ve Kıbrıs'ta ilerleme kaydedilebilmesinin yolunun ancak Güven Arttırıcı Önlemlerin uygulanmasından geçtiği vurgulanıyordu. Clinton'ın mesajından anlaşılacağı gibi Amerika'nın hala Kıbrıs Türklerinin tavrından pek memnun olmadığı sonucuna varılabilir. Ayrıca Kıbrıs Türk kesiminin 1995 sonlarından itibaren egemenlik ve self-determinasyon hakkı üzerinde ısrarlı durması Amerikalıları daha da telaşlandırdığı söylenebilir.

---

²⁴ UN Security Council, Report of the Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus, S/24830 (19 Kasım 1992), 4-5, 12,14-15.

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/735/51/img/N9273551.pdf?OpenElement> (03/01/2008)

²⁵ Age, s.3 madde 8

²⁶ Bölükbaşı, a.g.e., s.301

2. BÖLÜM

2.1996–2001 DÖNEMİ: AMERİKA YENİ BAŞLANGIÇ PEŞİNDE Mİ?

2.1 Richard Holbrooke'un Arabuluculuğu

Amerikan yönetiminin Bosna Hersek'te Sırpıları barışa zorlayarak Dayton Anlaşmasını imzalatması 90'ların 2. yarısında büyük prestij kazandırmıştı elde ettiği bu olumlu rüzgarla Kıbrıs sorununu da çözmek için yeni girişimlerde bulundular bu amaçla Başkan Bill Clinton, Dayton antlaşmasının mimarı Richard Holbrooke'u Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak atadı.

Holbrooke öncelikle, "Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'deki Kardak adası sebebiyle çıkan krize arabuluculuk yapmak zorunda kalmıştı. Ocak 1996 sonu ve Şubat başı için Kıbrıs'a yapmayı planladığı ziyareti bu kriz nedeniyle erteledi. Ardından Temmuz 1996'daki Kıbrıs'taki sınır olayları ve Yeşil Hat'ta bir Rumun Türk bayrağını indirmek için bayrak direğine çıkarken öldürülmesi de müzakereler için ortamın henüz hazır olmadığını gösterdi. Bunun üzerine Amerikan Dışişleri Bakanı Madeline Albright'ın, Kıbrıs'ta askeri gerginlikleri azaltmak ve sınır olaylarının önüne geçmek için her iki tarafın askeri komutanları arasında bir toplantı yapılmasını sağlamaya çalıştı fakat Albright'ın bu çabası da başarısızlıkla sonuçlandı."²⁷ Mayıs 1997'de Amerikalıların girişimiyle Kıbrıs Rum kesiminin, gerçekleştirilecek olan Rum-Yunan ortak askeri tatbikatı sırasında Yunan askeri uçaklarının adanın üzerinden geçmeleri için çağrıda bulunmayacakları yönünde söz vermesi, Türkiye'nin de buna Yunanistan'ın aynı şekilde davranması şartıyla Kıbrıs'ın üzerinden uçak uçurmayacağı taahhüdüyle karşılık jest yapması da pek yürümedi.

1997 Temmuz da Bülent Ecevit'in 1974 harekâtının yıl dönümünü kutlamak için Kıbrıs'ı ziyaret etmesi Amerikalıları zamanlama açısından endişelendirdi. Amerikalılara göre, 8 – 9 Temmuz tarihlerinde gerçekleştirilen NATO'nun Madrid zirvesinden sonra Türkiye ile Yunanistan arasında görünüşte ortaya çıkan iyi ilişkiler atmosferine bu tür davranışlarla zarar vermemek büyük önem taşıyordu. Ardından Amerikan Dışişleri Bakanı Albright Denктаş ve Klerides'in güvenlik konularını görüşmek üzere Lefkoşa'da bir araya geleceklerini açıkladı. Söz konusu toplantı 26 Eylül 1997'de yapıldı, fakat bundan da herhangi bir sonuç alınamadı. İki taraf arasındaki soğuk havaya rağmen 1997

²⁷ Clement H. Dodd, *The Cyprus Imbroglia*, The Eothen Pres, Huntingdon, 1998 s. 95

sonbaharında Amerikan Başkanı Clinton Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz ile Yunanistan Başbakanı Simitis arasında bir zirve toplantısı yapılmasını önerdi. Fakat bu çaba da olumsuzlukla sonuçlandı.

Diğer yandan Rusya ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Savunma ve İşbirliği Antlaşması imzaladığı 4 Ocak 1997'den itibaren Türk-Yunan ilişkileri gerginleşmeye başladı. Çünkü bu antlaşma, Rusya'nın, GKRY'ye S-300 hava savunma füzelerinin satışını öngörüyordu. Bu füzelerin menziline 90 mil içindeki Türk uçakları da giriyordu. S-300 füzelerinin Güney Kıbrıs'a yerleştirilmesi yönündeki karara tepki olarak, 20 Ocak 1997 günü Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanı, “Demirel-Denktaş Deklarasyonu”²⁸ olarak adlandırılan deklarasyonu imzaladılar. Deklarasyonun içeriği özetle şu maddelerden oluşmaktadır:

- Türkiye Cumhuriyeti, 1960 garanti sistemi uyarınca KKTC'ye etkin ve fiili garanti sağlamayı eksiksiz sürdürecektir, Kıbrıs Türk halkının güvenliğinin tehdit altında kalmasına izin verilmeyecektir.
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yapılacak bir saldırı aynen Türkiye Cumhuriyeti'ne yapılmış bir saldırı telakki edilecektir
- Türkiye ve KKTC'ye yönelik tecavüz ve oldu bittiler müştereken önlenecektir... Bu amaçla, Türkiye ile KKTC arasında müşterek savunma konsepti oluşturulacaktır.
- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek başına Avrupa Birliği üyeliği yolunda atacağı her adım, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşme sürecini hızlandıracaktır.

Türkiye'nin son derece kararlı tutumunun etkisiyle, Şubat 1999'da Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi, S-300 füzelerini Girit'in doğusuna yerleştirme kararı aldı. Tüm bu olumsuz gelişmelerden sonra Richard Holbrooke 11 Kasım 1997'de Kıbrıs'ı ziyaret ederek Kıbrıs toplumlarının liderleriyle Yeşil Hat üzerindeki Ledra Palas'ta bir toplantı yaptı. Ancak toplantıdan kayıp kişiler konusunda sağlanan bazı ilerlemeler dışında hiçbir olumlu sonuç çıkmadı. Holbrooke yaptığı açıklamada çözüm yolunda ciddi bir ilerleme sağlanamadığını doğruladı.

Bu arada Aralık 1997'deki Lüksemburg zirvesinde AB, Türkiye'nin üyelik müzakeresi açılacak ülkeler arasına dahil edilmemesini ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile tam üyelik görüşmelerinin açılmasını kararlaştırdı. ABD, GKRY ile görüşme açılmasının Türkiye'nin aday ülkeler arasına alınmasıyla dengeleneceği görüşünü taşıdığı için böyle bir karara karşıydı.

²⁸ Gencer Özcan, “Sonun Başlangıcı”, **Onbir Aylık Saltanat- Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refahol Dönemi**, Boyut Kitapları, İstanbul, s.201-216.

Holbrooke, Kıbrıs'ta edindiği izlenimler ışığında, Türk tarafını anlaşmalara gerektiği gibi eğilmemekle suçlarken Rumları sevindirdi. Ada'da ırkları, dilleri ve inançları ayrı iki toplumun bulunduğunu söylerken de Türkleri memnun etti. Özellikle Kıbrıslı Rumlar ve Atina, Amerikan temsilcisini Türk yanlısı ve diplomasiye uygun davranmayan biri olarak görüyorlardı. Örneğin Kıbrıs Rum kesiminin eski BM nezdindeki temsilcilerinden Andreas Mavromatis şöyle demişti: "Holbrooke'un açıklamalarının bazısı, beni onun Kıbrıs sorununu hiç kavrayamadığını düşünmeye sevk etti."²⁹

Holbrooke'un, 4 Mayıs 1998'de düzenlediği basın toplantısında verdiği mesajlar şunlardı: Herkes tarafından açık bir şekilde kabul edilmekteydi ki, Glafkos Klerides Kuzey Kıbrıs halkını temsil ve kontrol etmemekteydi. Eğer gerçek bir görüşme gerçekleştirilirse çözülemeyecek sorun yoktu. Ama öncelikle taraflar gerçek anlamda görüşmeler yapmak için masaya oturmalıydı. Taraflardan biri görüşmek istemiyorsa, önceden belli bir şey yapılmadan görüşmem diyorsa bir yere varılamazdı. Buna göre Denктаş'ın talepleri görüşmelere yeniden başlanamamasının temel nedeniydi.

Holbrooke 1999 yılına kadar Kıbrıs özel temsilciliği görevini devam ettirdi. Türk tarafında Holbrooke'a karşı özel bir kızgınlık ya da rahatsızlık bulunmadığı söylenebilir. Türkiye ve KKTC yönetimlerine göre, Holbrooke'un temaslarından bir sonuç elde edilmemesinin temelinde Avrupa Birliği'nin takındığı yaklaşım bulunuyordu. Rum kesiminde yaptığı basın toplantısında Holbrooke Türk tarafı açısından oldukça rahatsız edici ifadeler kullanmıştı ama Kıbrıs'tan ayrılmadan önce yaptığı son basın toplantısında tarzı oldukça yumuşamış ve daha objektif hale gelmişti denilebilir. Bu konuşmada Holbrooke "Güney Kıbrıs'ın adanın diğer kesimi üzerinde hiçbir şekilde otoritesi olmadığını söylemesi ve KKTC'den bahsederken ilk defa normal ismini kullanarak, resmi olarak tanımasa da bir gerçek olarak KKTC'nin varlığını kabul etmesi oldukça olumlu sayılabilirdi. Holbrooke, ayrıca Dayton ya da İrlanda modelinin Kıbrıs'a uygulanamayacağını fark etmiş görünüyordu. Denктаş'tan KKTC'nin seçilmiş cumhurbaşkanı olarak bahsetmesi Amerika'daki Rum lobisinin ona saldırmasına neden olmuştu.³⁰

Aslında Holbrooke Kıbrıs'taki durumun sadece etnik bir çatışmadan ibaret olmadığını anladığını söyleyebiliriz. Kıbrıs sorunu Ada dışındaki iki önemli bölge devletinin politikaları içerisinde önemli bir yer tutuyor ve onların karşılıklı sorunlarının ve denge politikalarının ayrılmaz

²⁹ Uslu, a.g.e, s.160

³⁰ Rauf Denктаş ve Bülent Ecevit'le yapılan röportajlar. *Turkish Daily News*, 12 ve 17 Mayıs 1998

bir parçası durumunda bulunuyordu. Ayrıca süper devletlerin Kıbrıs'la ilgili önemli stratejik çıkarları vardı ve Kıbrıs sorunu bu çıkarlarla birlikte Türkiye ve Yunanistan'la birlikte ilişkilerini de derinden etkiliyordu. Belki Holbrooke, “Kıbrıs sorununu çözümlenmesine iyi bir başlangıç yapmak, Türk-Yunan diyalogunu kolaylaştırmak istemişti. Ancak Türk-Yunan sorunları çözülmeden ve Türk – Yunan ilişkileri iyileşmeden Kıbrıs sorununun çözülmesinin mümkün olmadığı gerçeğini göz ardı etmişti.”³¹ Diğer yandan her ne kadar Soğuk Savaş ortamı olmasada Türkiye ve Yunanistan açısından Kıbrıs'ın sahip olduğu önem Realist perspektiften bakıldığında her iki anavatan içinde ulusal çıkarları açısından hem stratejik hem de manevi önemini sürdürüyordu. Çünkü hem Yunanistan'da hem de Türkiye'de Kıbrıs sorunu “milli dava” olarak görülmekte ve bu sorunda verilecek en küçük taviz milli davanın kaybı olarak algılanacaktır.

2.2. 90'lı Yıllarda ABD'nin Kıbrıs Sorununa Genel Bakışı

Amerikan yönetimlerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde genel olarak çok fazla Kıbrıs sorunuyla ilgilenmemelerine ya da gönülsüz ilgilenmelerine rağmen Bill Clinton'ın ikinci başkanlığı döneminde bu yaklaşımın aksine istisnai bir ilgi olduğu söylenebilir. Zira bu dönemde ABD'nin soruna ilgisi oldukça arttığını ve Türk tarafı üzerinde hissedilir baskı haline dönüştüğünü söylemek mümkündür. Başkan Clinton, Holbrooke'tan sonra Alfred Moses'i Kıbrıs özel temsilcisi olarak atarken Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada ABD'nin Kıbrıs'a ilgisi şu şekilde dile getirilmişti:³² Özel temsilci, Kıbrıslı Türk ve Rum toplumlar arasındaki görüşmeleri kolaylaştırma ve Kıbrıs'ta kapsamlı bir barış anlaşmasına ulaşılmasını sağlama yolundaki Amerikan çabalarını yürüten ve yönlendiren Amerikan hükümetinin temel temsilcisidir. Bu makam, Kıbrıs'la ilgili çabaların politika düzeyinde koordinasyonunu temin etmek ve Amerikan başkanının Kıbrıs sorununun çözümüne verdiği önemi göstermek için oluşturulmuştur. Özel temsilci, ilgili hükümetlerle ve Kıbrıs'taki taraflarla yakından temas halinde bulunur, konuyla ilgili olarak Kongreyle aktif bir diyalog sürdürür ve BM Genel Sekreteri ve onun temsilcileriyle düzenli şekilde temaslara girer.

Bu dönemde, Türkiye ile Yunanistan arasında 17 Ağustos depremi sonrasında gözle görülür bir yumuşama dönemi ortaya çıkınca Amerikan yöneticileri Kıbrıs sorunda bir ilerleme sağlanabilmesi için kolları yeniden sıvadılar. Yaz boyunca Amerikalı yetkililer Avrupalı müttefikleri BM görevlileriyle birlikte iki yıllık bir duraklamanın ardından Kıbrıs'taki tarafları yeniden görüşme masasına döndürebilmek

---

³¹ Uslu, a.g.e., s.162

³² Uslu, a.g.e., s.164

için yoğun bir çaba içine girdiler. Onların ısrarlı talepleri sonucunda Kıbrıs'taki toplumların liderleri Denктаş ile Klerides 3 Aralık'ta New York'ta BM gözetiminde başlatılacak dolaylı görüşmelere katılmayı kabul ettiler. Bu haberi ilk olarak Amerikan Başkanı Clinton'ın Türkiye'de yapılacak AGİT zirvesine katılmak için Ankara'ya giderken 14 Eylül 1999'da uçağında yaptığı açıklamayla vermesi yeni süreçte ABD'nin rolünü ve etkisini ortaya koyuyordu.

ABD Başkanı Clinton'ın hesabı, başkanlıktan ayrılmadan önce kronikleşmiş bir uluslararası sorunun daha çözülmesine katkıda bulunarak bir anlamda tarihe geçmekti. Ona göre, herkes bilmeliydi ki, tüm Kıbrıslıların güvenliğinin sağlanması ve adanın bölünmesinin sona erdirilmesi de dahil olmak üzere tarafların temel çıkarlarını koruyacak en iyi çözüm yolu, iki taraf arasındaki görüşmelerle bir anlaşmaya ulaşılmalıydı. Tabii bunun hemen gerçekleşmesi beklenmiyordu.

AGİT zirvesinde Clinton Kıbrıs sorununu Türk tarafıyla yeniden görüştüğünden ve onları görüşmelerin başlaması konusunda iyice ikna ettikten sonra Denктаş – Klerides dolaylı görüşmeleri planlandığı gibi 3 Aralık'ta New York'ta başladı. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs ile ilgili kabul ettiği karar tasarısında, KKTC'nin karşı çıktığı, 'Kıbrıs hükümeti', 'tek egemenlik, tek uluslararası kişilik ve tek vatandaşlık' gibi kavramları 15 Aralık'ta kabul ederek görüşmeleri tıkadığı söylenebilir. Bu süreçte, ayrıca AB'nin Helsinki Zirvesi'nde alınan kararlarında Türk tarafını ve özellikle Denктаş'ı zor durumda bıraktığı açıktır. Çünkü Denктаş, Helsinki Zirve'sinde alınan kararların dolaylı görüşmeler açısından bir darbe olduğunu vurguluyordu.

12–13 Nisan 2000 tarihlerinde de Moses Türkiye'yi ziyaret ederek Başbakan Ecevit ve Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'le görüştü ve onlardan Kıbrıs konusundaki ayrıntılı görüşlerini aldı. “Amerikalıların temaslarında vurguladıkları temel husus, tarafların Kıbrıs'ta çözüme ulaşmaları için zamanın artık geldiği yönündeydi. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin yumuşaması ve Türkiye'nin AB adaylığının tescil edilmesi gerekli zemini hazırlamıştı. ABD yetkilileri Türk dostlarına yapıcı bir tutum takınacakları ve sonunda bir gelişme sağlanmasını teşvik edecekleri konusunda güveniyorlardı.

3. BÖLÜM

3. ANNAN PLANLARI VE 2004 REFERANDUM SÜRECİ

3.1. Annan Planlarının Ortaya Çıkış Süreci

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 8 Kasım 2000 günü taraflara “sözlü ifadeler” adı altında sunduğu on bir sayfa ve yirmi paragraftan

oluşan bağlayıcılığı olmayan belge Türk tarafından belge olmayan belge olarak adlandırılan (non paper) kâğıt ise, müzakere sürecinin geçici olarak sona ermesine neden olmuştur. Bu belgede Annan şu noktaların altını çiziyordu:³³

- Konunun özüne gidilmesinden memnuniyet duyuyorum ancak gidilecek uzun bir yol var. 12 Eylül'de yaptığım iki tarafın siyasi eşitliğini vurgulayan açıklamaya ek olarak, müzakereleri kolaylaştırmak için elimizden geleni yapacağız..
- Müzakereler, BM Güvenlik Konseyi'nin ön koşul içermeyen tüm konuların masada tartışılmasına izin veren ve tüm BM kararlarının dikkate alınmasını öngören 1250 Sayılı karara göre yapılıyor.
- İki taraf da kendilerini temsil eder, biri diğerini temsil edemez.
- Üzerinde uzlaşılacak anlaşma, bir uygulama takvimi ve mekanizması içermeli, bu uzlaşmanın temel bir yasası olmalı.
- Ayrıca güvenlik düzenlemeleri, toprak ayarlamaları, mülkiyet rejimi ve ortak devlete ilişkin yönetim organı olmalı.
- Kapsamlı çözüm iki tarafta da halkın onayına sunulacak, yapılacak değişiklikler de referandumla mümkün olabilecek.
- Ortak bir anlaşma metni üzerinde çalışıyoruz. Buna taraflardan katkı bekliyoruz.
- Şimdiye kadar meselenin özüne ilişkin konularda etiketler kullanmaktan kaçındık.
- Kapsamlı çözüm yeni ortaklığı öngörmeli, çözümde iki tarafın siyasi eşitliği açıkça tanınmalı
- Yeni ortaklığın tek bir uluslararası kimliği olmalı. Kurucu devletlerden kaynaklanan ortak tek bir egemenliği olmalı. Kurucu devletler, Türkiye Yunanistan ile adanın tamamını birleştiremez ve ortaklıktan ayrılamaz. Bir taraf diğerine tahakküm edemez.
- Ortaklık devletinin tek vatandaşlığı olmalı, insan hakları ve temel özgürlükler garanti altına alınmalı. Ortak bir devletin ortak bir hükümeti olmalı. Ortak devletin temel yasaları olmalı.
- Eşitliğe saygı gösterilmeli, bu eşitlik sayısal eşitliğe dayanmamalı. Kurucu devletlerin kendi temel yasaları olmalı. Bir kurucu devlet diğerinin yönetimine karışmamalı.
- Çözüm AB üyeliğini engellememeli. AB, Kıbrıs'ın üyeliği konusunda özel düzenlemeler yapmalı.

³³ Fehmi Gürdallı, "34 Yıllık Maraton: Kıbrıs Müzakereleri", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/194888.asp> (23.12.2010)

- Mülkiyet konusunda uluslararası hukuk dikkate alınmalı. Kişilerin temel haklarına saygı gösterilmeli.
- Mümkün olan en fazla sayıda Rum göçmen, Rum tarafına verilmesi öngörülen topraklara yerleştirilmeli. Söz konusu düzenleme sırasında, mümkün olan en az sayıda Kıbrıslı Türk yerinden edilmeli.
- İki tarafın da güvenlik kaygıları dikkate alınmalı. 1960'taki güvenlik sistemi korunmalı. Kıbrıs'ta eşit sayıda Türk ve Yunan askeri konuşlanmalı. Türk ve Rum orduları feshedilmeli. Ada'ya silah sokulması yasaklanmalı.
- Belirli bir süre için BM Barış Gücü ve BM polisi görev yapmalı.

Bu belgede kısaca Annan, çözüm şekline atıfta bulunmuyor, federasyon veya konfederasyondan da söz etmeden yeni bir "Ortak Devlet" kurulacağını belirtiyordu. Belgede, yeni ortaklıkta iki tarafın siyasi eşitliğinin açıkça tanınması ve kurucu devletin tek bir egemenliği olması da öngörülmüyordu. Belgede ayrıca, mal-mülk konusunda uluslararası hukuk kurallarının geçerli olması savunulurken, önemli bir toprak parçasının Rum tarafına verilmesi ve Rum göçmenlerin kuzeydeki evlerine dönmesi öngörüldü. Rumları önemli ölçüde memnun eden karara Türk tarafı sert tepki gösterdi. Cenevre sürecinin kendileri açısından noktalandığını söyleyen Denktaş, 24 Kasım'da Ankara'da yapılan zirvenin ardından da 'Türk parametreleri' kabul edilmedikçe dolaylı görüşmelere devam etmeyeceğini açıkladı. Böylece yaklaşık bir yıl süren dolaylı görüşme süreci de sonuçsuz noktalandı.

Bu arada Türkiye ve Kıbrıs'lı Türkler, BM iyi niyet misyonuna desteğin sürdüğü, uzlaşma çabalarının gerçekçi bir zeminde sürdürülmesi gerektiği, ancak ortak bir zemin oluşturulduktan sonra başlatılacak bir müzakere sürecinden olumlu bir sonuç elde edilebileceğini vurguluyordu. Bu noktada Türk tarafı "yeni bir ortaklık" ve "iki tarafın birbirini temsil etmediği" gibi hususlarının altını çizen BM Genel Sekreteri'nin 12 Eylül 2000 tarihli açıklamasının Rum tarafınca reddedilmiş olduğunu, ana hedef olarak ta iki taraf arasında bir uzlaşmaya varılması ve yeni bir ortaklık için yola çıkıldığı noktalarının özellikle Rum tarafınca açıkça kabul edildiğinin ortaya konması gerektiği yönündeki görüşlerin altını çizerek, BM'den yeni ve yaratıcı bir yaklaşım beklenildiğini belirtmiştir.

Bu açıklamalardan sonra kesilen görüşmeleri tekrar başlatmak amacıyla BM'nin yanısıra Amerikan, İngiliz ve AB temsilcileri sık sık Ankara – Atina – Lefkoşa hattında temaslarda bulundular. Ancak bu konuda en önemli gelişme yine Denktaş'tan gelmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı, Mektup Teatisi olarak adlandırılan ve 8 Kasım 2001'de Rum lider Klerides'e gönderdiği mektupta; Kıbrıs'ta üçüncü taraflar

bulunmaksızın yüz yüze görüşme önerisinde bulunmuştur. Klerides, bu çağrıya önce olumsuz yanıt vermiş, ancak Denктаş'ın Kıbrıs konusunun süratle çözümlenebilmesi için neler yapılabileceği hakkında görüş alışverişinde bulunulmasının yararına bir kez daha dikkat çeken ikinci bir mektup göndermesi üzerine, öneriyi kabul etmiştir.

Bu çerçevede Denктаş, Klerides ile 4 Aralık 2001'de Kıbrıs'ta ara bölgede bir araya gelmiştir. BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi De Soto'nun da not tutmak amacıyla hazır bulunduğu görüşmenin başlangıcında Sayın Denктаş, bir açış konuşması yapmış ve ileriye dönük yapıcı bir vizyon ortaya koymuş, Türk tarafının eşit statüsüne dayanan yeni bir ortaklık kurulması amacına yönelik olarak kapsamlı bir çözümü müzakereye hazır olduğunu, söz konusu ortaklığın AB üyeliğini varılacak kapsamlı siyasi çözümün esasları çerçevesinde destekleyeceğini ve bu bağlamda Türk - Yunan dengesinin korunması gerektiğini belirtmiştir.

Görüşmenin sonunda De Soto tarafından yapılan açıklamada, iki liderin 2002 Ocak ayı ortalarında Kıbrıs'ta BM gözetimi altında, önkoşulsuz, tüm konuların masada olacağı ve her şey kabul edilene kadar hiçbir şeyin kabul edilmeyeceği anlayışıyla kapsamlı bir çözüme ulaşılanaya kadar görüşmelere devam edilmesi şeklinde doğrudan görüşmeyi kabul ettikleri kaydedilmiştir. Bu maksatla Denктаş ve Klerides 11 Ocak 2002 tarihinde öncelikli olarak kayıplar konusu görüşmek üzere bir araya geldi ardından da 16 Ocak 2002'de yüz yüze görüşmelere De Soto gözetiminde başladılar.

Doğrudan görüşmelerin birinci turu 19 Şubat'ta yapılan 14. görüşmeyle tamamlanmış ardından 1 - 27 Mart tarihlerinde yapılan ikinci tur görüşmelere geçilmiştir. İlk turda konularla ilgili görüşlerini koyan taraflar ikinci turda bu konuları özlü müzakere etmeye başlamışlardır. 9 Nisan'da başlayan 3. tur görüşmeleri çerçevesinde Denктаş Kıbrıs Türk tarafının önerilerini içeren "Draft Outline of the Founding Document for the New Partnership State of Cyprus" Kıbrıs Devletinde Yeni Ortaklık için Kurucu Çerçeve Belgesi Taslağı adlı 20 sayfalık belge genel itibariyle şu kısımları içeriyordu:³⁴

- Ortaklık vizyonu yenilenirken, uluslararası kişiliğe sahip yeni bir ortaklığın kurulması öngörülüyor. Ortak devlete devredilen işlev ve fonksiyonların eşit paylaşılması ve ortak kullanılması önerilirken, eşit statüye sahip olacak ortak devletler, kendi anayasal düzenlerini de koruyabilecek. Ortak devletlerin kamu düzeni, vatandaşlık ve adalet gibi konularda yetkilerini sürdürmesi önerilen belgeye göre, iki düzeyli egemenlik (two

---

³⁴ Denктаş'ın Klerides'e Sunduğu 29 Nisan Belgesi (07.05.2002), Avrupa Birliği Genel Sekreterliği web sayfası <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=24425&l=1> (23.12.2010)

level sovereignty) çerçevesinde ortak devletlerin yetkileri, ortak devletin egemenliğinde olacak.

- Yetkiler, iki taraftan eşit katılımlı bir şekilde kurulacak 12 üyeli ortaklık konseyi tarafından kullanılacak. Konseyde iki taraf cumhurbaşkanının yanı sıra onların tayin ettiği 5'er temsilci bulunacak.
- Ortaklık konseyine 2 yıllık sürelerle cumhurbaşkanları başkanlık edecek. Eşit statüde olacak diğer üyeler arasında, yine bir süre sonra devredilmek üzere dış ilişkiler, ekonomi, AB ile ilişkiler ve koordinasyondan sorumlu olacak şekilde görev dağılımı yapılacak. Konsey, bir çeşit koalisyon hükümeti gibi çalışacak.
- Kurulacak ortaklık devletinde yasama işlevini iki tarafın meclislerinden seçilecek eşit sayıda üyeden oluşacak meclis üstlenirken, ortaklık konseyi ve meclisin kurucu anlaşmaya aykırı hareket edip etmediğini denetlemek amacıyla, yüksek ortaklık mahkemesi kurulacak.
- Temel konuların yanı sıra mal-mülk mübadelesi, garanti ve ittifak anlaşmaları, toprak paylaşımı, ekonomi gibi konulara ilişkin de bazı açılımlar getiriyor. Buna göre belge mal-mülk mübadelesi konusunu takas ve tazminatlarla çözmeyi önerirken, gerek Türkiye, gerekse Yunanistan'ın garantisinin devamından yana olduğunu belirtiyor.
- Toprak paylaşımının ``güvenlik, derinlik, verimlilik ve su kaynakları`` gibi kriterlere göre yapılmasının öngörüldüğü belgede, iki taraf ekonomisi arasındaki uçurumun kapatılması gerektiğine dikkat çekiliyor.
- Belgeye göre iki taraf, gözden geçirme mekanizması çerçevesinde 5 yıl sonra gelinen noktayı değerlendirerek, işbirliğinin devamından yana olmaları durumunda yeni organlar oluşturabilecek ve ortaklık devletine yeni yetkiler verebilecek.
- Belgede çözüm önerisinde ayrılma veya vetodan bahsetmezken, iki tarafta ayrı ayrı çoğunluk gerektiren bir uzlaşmanın (seperate majority) sağlanması esas tutuluyor. İhtilafların ise oluşturulacak bir komite tarafından çözümlenmesi öngörülmüyor.

Rum Yönetimi tarafından 1 Mayıs 2002'de reddedilen belgenin iyileştirilmiş halini Denктаş 11 Eylül 2002'de yapılan 53. görüşmede yeniden Klerides'e sundu. İsviçre, Belçika ve ABD başkanlık sistemleri incelenerek hazırlanan belgede, nihai ve kalıcı bir çözüm için "üç düzlemli egemenlik" temelinde kapsamlı öneriler getirildi. Kıbrıs Rum

Yönetimi, 11 Eylül belgesini “eskisinden daha beter”³⁵ diyerek kabul etmedi.

Bu arada 3 – 4 Ekim 2002 tarihlerinde New York'ta yapılan görüşmelerde Rumlar ve Türkler arasında temel konularda görüş ayrılıklarının devam ettiği görülmüş, çözümün esasları konusunda müşterek bir zemin bulunmamasına karşın görüşme sürecini tıkamamak için taraflar kurulacak ortak devleti bağlayacak tarafların imzaladığı uluslararası anlaşmaları belirleyecek ve ortak devletin yasalarını hazırlayacak iki taraflı teknik komitelerin (ad hoc) oluşturulmasına karar vermişlerdir. Söz konusu teknik komitelerden biri olası bir çözümde ortak devletin yasaları, diğeri ise çözüm olması halinde ortak devleti oluşturacak devletlerin uluslararası anlaşmaları üzerinde çalışmalar yapmak üzere kurulmuşlardır. “Ancak bu ad hoc komiteleri Şubat 2003'teki Güney Kıbrıs'taki başkanlık seçimlerinin de etkisiyle Annan Planı'nın 3. versiyonundan önce Ocak 2003 sonlarına doğru yaptıkları bir iki toplantı dışında çalışmamışlardır.”³⁶

3.2. Referanduma Giden Süreç: Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü için Anlaşma Temeli (Basis for Agreement on a Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem)

11 Kasım 2002 tarihinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü için Anlaşma Temeli olarak adlandırılan çözüm önerisi 1. Annan Planı gündeme gelmiştir. BM Genel Sekreterince Kıbrıs'taki taraflara ve üç garantör ülkeye (Türkiye, Yunanistan ve İngiltere) sunulan çözüm planı, bir dizi anlaşma ve bir Anayasa taslağını kapsayan bir metin ve iki alternatifli haritadan oluşmuştur. Sunulan Planın temel öğelerini ortak devlet ve ortak devletin tek egemenliği, her iki toplum parça devletleri ve bunların eşitliği, devletin işlerliği, sosyal adalet ve güvenlik dahil dış dengelerin sağlanması oluşturmuştur. Planın özetini içeren on sayfalık bir belge aynı gün BM Güvenlik Konseyine sunulmuştur.

Annan ek olarak sunduğu mektupta iki liderden bir hafta içinde belgeyi görüşme zemini olarak kabul edip etmeyeceklerini bildirmelerini istemiştir. 18 Kasım 2002 tarihinde Klerides BM Genel Sekreterinin planı ile ilgili görüşmeyi kabul etmiş; 20 Kasım 2002 tarihinde Denктаş, Annan planında eksiklikler bulunduğunu ve bunlar giderilmeden planın zemin olarak kabul edilemeyeceğini açıklamış; bu gelişme üzerine Annan 25 Kasım 2002 tarihli mektubuyla, taraflardan planla ilgili ilk

---

³⁵ Kıbrıs'ta Kritik Süreç Başladı, Hürriyet Almanak 2002, http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2002/news_detail.asp?nid=127&sid=14 (23.12.2010)

³⁶ Aydoğdu, a.g.e., s. 296

değerlendirmelerini bir hafta içinde kendisine iletmelerini istemiştir. Rum tarafı, planı müzakere etmeyi kabul ettiğini bildirmiş; ancak Klerides daha sonraki beyanlarında “planda değişiklik olmazsa kabul etmeyeceğini” açıklamıştır. Türk tarafı olarak Denктаş, 26 Kasım 2002 tarihinde “planı müzakere edilebilir bir hale getirebilmek için müzakereye hazır olduğu” yanıtını vermiştir.

BM Genel Sekreterinin Kıbrıs özel danışmanı Alvaro De Soto taraflara 10 Aralık 2002 tarihinde Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü için Anlaşma Temeli'nin değiştirilmiş halini (2. Annan Planı) Genel Sekreterin iki lideri 12 Aralık'ta AB zirvesinin toplanacağı Kopenhag'a davet eden mektubu ile sunmuştur.

Denктаş, “planın pek de yeni olmadığını, eski plan olduğunu” açıklamıştır. 10 Aralık 2002 de hem Ankara'da hem de Lefkoşa'da “barışa evet, bu plana hayır!” mitingi yapılmıştır. İki tarafta da yoğun tepkilere neden olan Annan planının gözden geçirilmiş şeklinde, eş başkanlık 3 yıldan 2,5 yıla indirilirken Karpaz'da Rumların denetiminde bir kanton bölge oluşturulması ve kuzeye dönecek Rumların anayasal haklarına bazı sınırlamalar getirilmiş ve iki harita birleştirilerek tek harita olarak sunulmuştur.

Ancak son dakikaya kadar çözüm çabalarının sürdüğü Kopenhag'da hem Rum hem de Türk tarafı plana imza atmayı reddetti. Zirvenin sonuç bildirgesinde, Kıbrıs'ın AB'ye bir bütün olarak üye olacağı vurgulanırken, anlaşma olmaması halinde topluluk müktesebatının Kuzey'de uygulanmayacağı kaydedildi. Türk tarafının “Rumların üyeliğini erteleyin” yönündeki talebinin göz önüne alınmadığı zirve kararlarında, tarafların planı 28 Şubat'a kadar müzakere etmeyi taahhüt ettikleri de ifade edildi.³⁷

Güney Kıbrıs'taki Şubat 2003 başkanlık seçimlerinden sonra 13 Aralık 2002 tarihli Kopenhag (Corrigenda) içeren planın üçüncü revize halini 26 Şubat 2003 tarihinde taraflara sunmuştur. Denктаş “planda genelde değişen bir şey yok” açıklamasını yapmış bunun üzerine Annan 27 Şubat'ta Denктаş, Klerides, Papadopoulos ile ara bölgede bir araya gelerek liderlerden planın 30 Mart'ta referanduma sunulmasını ve on gün içinde kendisine yanıt verilmesini istemiştir. Aynı zamanda yanıtlamalarını açıklamaları içinde 10 Mart'ta Lahey'e davet etmiştir.

Bu süreçte 27 Şubat'ta Lefkoşa İnönü Meydanı'nda yapılan “çözüm ve AB'ye hazırız” miting alanına ABD Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs özel koordinatörü Thomas Weston'un gitmesi son derece dikkat çekmiştir. 28 Şubat'ta Annan Denктаş ve Papadopoulos'la tekrar görüşmüş her iki liderde Lahey'e geleceklerini belirtmişlerdir. Kofi Annan'ın yeni

³⁷ Gürdallı, a.g.m.

planında temel tartışma konusu “üzerinde anlaşılrsa da anlaşılmasa da planın referandumuna sunulması garantisi” istemesi olmuştur. Denктаş, 1 Mart'ta yaptığı açıklamada, “ortada referandumuna sunulacak ortak bir metin olmadığını” söylemiştir.

10 Mart 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri Annan, Denктаş, Papadopulos, ve garantör ülke temsilcileriyle saatlerce süren ve 11 Mart sabahına kadar devam eden görüşmesinden plan üzerinde değişiklik yapılmadan kabul edilmesi yönündeki baskıya özelde Türk tarafınca karşı çıkılmasıyla bir sonuç alınamamıştır. Annan görüşmelerin devam etmesi istendiği takdirde planın halen masada olduğunu açıklamıştır. Rum basını, Lahey'de yaşananlara “gece yarısı korku filmi” benzetmesi yapmış; Papadopulos 13 Mart'ta Türk tarafının yüzyüze görüşme çağrısını reddetmiştir.

2 Nisan'da Denктаş altı maddeden oluşan güven artırıcı önerilerini Rum tarafına sunmuştur. 3 Nisan'da Papadopulos Denктаş'ın önerilerini reddederek kendisiyle sadece BM çerçevesinde görüşebilirim yanıtını vermiştir. Bu arada BM Güvenlik Konseyi 14 Nisan'da çözüm çabalarının sonuçsuz kalmasından Türk tarafını sorumlu tutan Annan'ın hazırlamış olduğu Kıbrıs Raporunu oy birliğiyle onaylamıştır.³⁸ 16 Nisan'da ise Kıbrıs Rum kesimi “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla AB'ye katılım anlaşmasını imzalamıştır. Bunun üzerine KKTC Bakanlar Kurulu 21 Nisan 2003 tarihinde Rum Kesimi ile KKTC arasındaki geçişlerin serbest bırakılması yönünde tarihi bir karar alınmıştır. Bu karardan 1 gün sonra Rum Ulusal Konseyi Kuzey'in kapıları açma kararını tanımamakla birlikte Rum sınır kapılarını açmıştır.

Bu arada ABD Başkanı George W. Bush, Aralık 2003 sonlarında Yunanistan Başbakanı Kosta Simitis ve Türkiye Başbakanı Erdoğan'a birer mektup göndererek, Kıbrıs'ta, Annan planı temelinde bir çözüm için çaba göstermeleri çağrısı yapmış; Bush'un Simitis'e gönderdiği mektup, hem üslup hem de öz açısından Rum kesiminde rahatsızlık yaratmıştır. Bu mektubun ardından Türkiye'de görüşmelerin yeniden başlama süreci ivme kazanmıştır denilebilir. Zira 23 Ocak 2004 MGK toplantısının ardından Davos'a giden Başbakan Erdoğan, “Kıbrıs Sorununun çözümünde KKTC'nin hiçbir zaman Rumlardan geri kalamayacağını, bir adım önde olacağını” söylemiştir.³⁹

Davos'ta BM Genel Sekreteri Annan ile bir araya gelen Erdoğan, Genel Sekreter'den iki tarafında güvendiği bir arabulucu atamasını

---

³⁸ UN Security Council Resolution 398, Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus, S/2003/398 (01.04.2003)

<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/305/59/pdf/N0330559.pdf?OpenElement> (23.12.2010)

³⁹ Aydoğdu, Age, s.322

istemiş; görüşmede ayrıca “daraltılmış bir metinle Kıbrıs sorununun çözümünde neticeye gitmenin çok daha isabetli olacağını dile getirmiştir.”⁴⁰ Annan ise Başbakan Erdoğan’ın Kıbrıs konusunda görüşmelerin yeniden başlamasını ve 1 Mayıs’a kadar çözüme ulaşmasını istediğini belirterek, kendisinin de Erdoğan’ın mesajlarından çok cesaret aldığını kaydetmiştir.

Kıbrıs müzakerelerinin yeniden başlamasına giden süreçte Erdoğan’ın 28 Ocak 2004 tarihli ABD ziyareti de önemli bir etken olmuştur. Türkiye Başbakanı Erdoğan, ABD Başkanı Bush ile Beyaz Saray’da yaptığı görüşmede Annan Planı referans alınarak müzakere sürecinin hemen başlatılması gereği üzerinde durarak kısa sürede çözümden yana olduklarını belirtmiştir. ABD, Türk tarafının isteğini de göz önünde tutarak Kıbrıs konusunda dışişleri bakanı Colin Powell’ı görevlendirmiş; müzakerelere başlanabilmesi için bir yandan Yunanistan ve Rum kesimi üzerindeki baskısını arttırırken diğer yandan BM Genel Sekreteri Annan ile de temasını yoğunlaştırmıştır.

Erdoğan’ın Türkiye’ye dönmesinin ardından KKTC ve Türk yetkilileri ortak bir toplantı yaparak Türkiye ve KKTC, BM Genel Sekreterinin çabalarına yardımcı olmak ve destek vermek üzere ortak gayretler sarf etmek hususunda mutabık kalmışlardır. Bu açıklamanın ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs müzakerelerini yeniden başlatmak için tarafları 10 Şubat’ta New York’a davet etti.

10 Şubat Salı günü başlayan görüşmeler çerçevesinde taraflarla önce tek tek görüştü. Ardından üçlü görüşme başladı. Üçlü görüşmede, hem Papadopoulos hem de Denktaş, plandaki boşlukları Annan’ın doldurmasından yana olmadıklarını söyledi. Görüşmelerin ikinci gününde, Türk tarafı sürpriz bir atak yaparak, üç aşamalı bir plan sundu. Planda iki tarafın anlaşamaması halinde müzakerelere Türkiye ve Yunanistan’ın da dahil olması, yine uzlaşma sağlanamaması halindeyse Annan’ın hakemliğinin kabul edilmesi önerildi.

Türk tarafının önerisi üzerine, Rum tarafı da yeni bir öneri sundu. Rumlar önerilerinde AB’nin de müzakerelerde taraf olmasını talep etti. Görüşmelerin 12 Şubat’taki üçüncü günü en çetin müzakerelere sahne oldu. Pazarlıklar nedeniyle görüşmeler 12 saati buldu. Annan taraflara, son bir metin sunma kararı aldı. 13 Şubat Cuma günü Brüksel’den önemli bir açıklama geldi. AB, Kıbrıs görüşmelerinde ‘taraf’ olmak istemediğini bildirdi. New York görüşmelerinin sonunda her iki tarafın da onayıyla Annan, müzakerelerin 19 Şubat’ta Kıbrıs’ta başlamasını öngören deklarasyonunu açıkladı.

---

⁴⁰ Aydoğdu, Age, s.323

Türk ve Rum heyetleri, 19 Şubat – 22 Mart 2004 arasında devam eden görüşmelerde Annan Planını olduğu gibi kabul etmeyerek karşılıklı değişiklik önerilerinde bulunmuşlardır. Türk tarafı ilk günden itibaren ısrarla iki kesimlilik üzerinde dururken, Rum tarafı daha fazla Rum'un Kuzey'e dönmesini istemiştir.

Kıbrıs sorununa Annan planı çerçevesinde çözüm bulmak için başlatılan müzakere sürecinin ikinci safhası olan dörtlü görüşmeler, Türkiye ve Yunanistan'ında katılımıyla İsviçre'nin Lüzern şehri Bürgenstock kasabasında 24 Mart 2004 tarihinde başlamış ve 29 Mart 2004 tarihinde Kofi Annan başkanlığındaki BM heyeti; “Türkiye, Yunanistan, KKTC ve GKRY taraflarıyla bir araya gelmiş ve Annan Çözüm Planı'nın 4. kez revize edilmiş halini taraflara sunmuştur. Yapılan görüşmelerin ardından tarafların hassasiyetlerini dikkate alan Annan, Kıbrıs planının 5. kez revize edilmiş – son halini 31 Mart 2004 tarihinde düzenlenen kapanış töreninde sunmuş ve Kıbrıs'la ilgili müzakere sürecinin resmen sona erdiğini belirterek 24 Nisan'da Ada'nın her iki kesiminde referandum yapılmasının ön görüldüğünü bildirmiştir.”⁴¹

Nihai planın sunulmasının ardından yapılan törenin ardından Türkiye Başbakanı Erdoğan, düzenlediği basın toplantısında “müzakerelerde ‘kazan – kazan’ (win – win) anlayışı içinde hareket ettiklerini anlaşmanın öngördüğü sorumlulukları Türkiye olarak yerine getirmeye hazır olduklarını ve gerekli değerlendirmelerin TBMM'ne sunulacağını söylemiştir. Kıbrıs'lı Rumlara ve Yunan halkına da seslenen Erdoğan ‘Gelin başlatılan barış yolunu birlikte yürüyelim, gereken adımları birlikte atalım demiştir.’”⁴²

Ancak, 24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıslı Rumlara ve Türkler, ayrı referandumlarda Annan Planı'nın 5. versiyonuna oy verdiler. Taraflar, ABD, AB ve Britanya'nın yoğun baskıları sonucunda, Genel Sekreter'in, bir belge üzerinde nihai bir anlaşma sağlanamaması durumunda, eksiklerini kendi tamamladığı versiyonu halkoyuna sunabileceği konusunda nihayet Şubat ayında anlaşmaya varmışlardı. “Bölünmüş Ada'nın yurttaşları bir barış anlaşması konusunda kendi fikirlerini ilk defa ifade etme fırsatı buluyordu. Referandumlara katılım yüksek oldu, kayıtlı 480 bin Kıbrıslı Rum'un %90'ı ve kayıtlı 143 bin Kıbrıslı Türk'ün %75'i oy kullandı. Çifte referandumun sonucunda bütün müzakerelerin tarihi şaşırtıcı bir şekilde tersine döndü; Kıbrıslı Türklerin tarafında açık bir “evet” (%65)

---

⁴¹ UN Security Council Resolution 437, **Report of The Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus**, S/2004/437 (28.05.2004)
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/361/53/PDF/N0436153.pdf?OpenElement>
(23.12.2010)

⁴² Aydoğdu, Age, s.335

ama Kıbrıslı Rumların tarafında güçlü bir “hayır” (%76) sonucu elde edildi. Bir ay sonra Kıbrıs, bölünmüş haliyle AB üyesi oldu; AB müktesebatı (*acquis communitaire*) kuzey kesimde uygulanmıyor anlamına geliyordu.”⁴³

3.3. Annan Planına Giden Süreçte Amerikan Politikaları

Kıbrıs’lı Rumlar ve Türkler arasındaki görüşmeler 2000 yılı sonunda kesintiye uğradıktan sonra da Amerikalılar girişimlerini sürdürdüler. Alfred Moses’in bölgeye yaptığı ziyaretin Türkiye kısmında, 11 Ocak 2001 tarihinde Ankara’daki Amerikan Büyükelçiliğinde kendi açısından son durumu değerlendirdi: Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan’da yetkilerle yaptıkları temaslarda BM gözetiminde yapılan görüşmelerin devam etmesinin önemini vurgulamışlardı. Görüşmelerin yeniden başlaması için Türk tarafıyla değişik yollar üzerinde durmuşlar, ancak onlardan görüşmelere yeniden başlama yolunda bir söz alamamışlardı. “Moses’in vurguladığı şey, BM Genel Sekreterinin Kasım 2000’deki açıklamasının, herhangi bir anlaşma çerçevesi ya da fikirler dizisine benzer bir paket oluşturmadığı ve yine herhangi bir tarafı kayırmayı amaçlayan ya da taraflarca mutlaka kabul edilmesi gereken bir nihai metin niteliği taşımadığı, bu yüzden tarafların bunu engel olarak görmeyerek yeniden masa başına gelmeleri idi.”⁴⁴ Bu söylem ABD yönetiminin taraflara yeni bir çözüm planı dayatmayacağı ve çözüm için yeni bir sayfa açma niyetinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Ancak 2000 yılı ile başlayan ve Annan Planı’nın 5.revize haline kadar olan dönemde Amerika sürekli olarak Kıbrıs Sorunuyla birebir ilgilenmiş hatta süreci kimi zaman sahne arkasından kimi zamanda direkt taraflara müdahale ederek yönlendirmiştir denilebilir. Bu dönemde Sir David Hannay’ın İngiltere’nin Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak 1997 yılında atanmasından sonra ABD ile İngiltere’nin ortak hareket ettiğini ve ABD’nin Kıbrıs Özel Koordinatörleri olan gerek Richard Hoolbroke ve Thomas Weston ile Hannay ile süreci beraber yönettikleri söylenebilir. Özellikle Annan Planı’na ve Nisan 2004 referandumuna kadar geçen sürede Hannay ve Thomas Weston çok iyi bir çalışma yapmış ve adeta süreci şekillendirmişlerdir. Bu süreçte “Annan Planı’nı Lord David Hannay’ın hazırladığı bu hazırlıklarda Hannay’a hukuk danışmanlığı yapan bir başka kişi daha olduğu bu kişinin de dönemin Rum başsavcısı ve Cumhurbaşkanı Klerides’in müşaviri, 2003 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçiminin adayı olarak, % 6’ nın üzerinde oy alan Alekos Markides olduğu iddia edilmektedir.”⁴⁵ Markides, Kıbrıs’ı çok iyi bilen bir isimdir.

⁴³ Crisis Grup 171. Avrupa Raporu (08.03.2006), **Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası**, s. 4

⁴⁴ Uslu, a.g.e., s.166

⁴⁵ Sadi Somuncuoğlu, “Annan Planı Kimin?” *Zaman Gazetesi*, (28.03.2004)
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=30593> (23.12.2010)

Bu durum, plandaki haritaların nasıl böylesine ince detaylandırılabilmişinin, siyasi eşitlik ve egemenlik konularının nasıl ustaca düzenlendiğinin de izahını yapmaktadır.

Bu iddialara ek olarak Rum Yönetimi eski liderlerinden Vasos Lassarides, bu işbirliğinin ortaya çıkmasından çok önce planın, Klerides'in bilgisi dahilinde Markides, Yorgo Vasiliu, Hannay ve ABD'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Thomas Weston tarafından hazırlandığını açıklamıştır. Lassarides, Rum Ulusal Konseyi toplantısında eski Başsavcı Markides'in, "Annan Planı eski Rum liderlerden Klerides ve Vasiliu'nun katkılarıyla hazırlandı." itirafında bulunduğunu söylemiş ve "Annan Planı Annan'a ait değil; çünkü bunda Klerides ve Vasiliu hükümetlerinin de katkısı var."⁴⁶ demiştir.

İddiaları doğrulayıp, bunun Rum ulusal politikasına ters düşmediğini belirten Vasiliu da, plan temelinde çözüme gidildiğinde, Rum tarafına yaklaşık bin km. arazi iade edileceğini, sadece bunun bile çok büyük bir kazanım olduğuna dikkat çekmiştir. Bu dönemde, planın senaristi İngiliz Temsilcisi Hannay'ın, önemli oranda hisse devredilerek, Vasiliu'nun şirketlerine ortak edildiği belgelenince görevden uzaklaştırıldığı da iddialar arasındadır.

Bu arada gerek Lord David Hannay'ın gerekse Thomas Weston açık bir şekilde çözüme engel olarak Denктаş'ı gördükleri söylenebilir. Kıbrıs Türklerinin eski liderlerinin 2002 ve 2003 yılındaki önerileri kesin bir şekilde reddetmiş olması yüzünden, olayların başka ne şekilde gelişmiş olabileceğini bilemiyoruz. BM arabulucuları nihayet 2004 Şubat ayında, liderler arasında önceden bir anlaşmaya varılmaksızın bir referandum yaptırma imkanına kavuştular; "böylece Denктаş'ın açık muhalefetine yarattığı engeli aşabildiler. Ancak BM ekibi, kıdemli Kıbrıs Türk liderinin oluşturduğu engeli aşmaya odaklanmışken, Yeşil Hat'tın öbür tarafındaki sorunları gözden kaçırdılar."⁴⁷ Aslında yapılan bu iş bilinçli bir PR çalışması olarak değerlendirilebilir Çünkü ABD gerek Türkiye gerekse KKTC'de Denктаş'ın tasfiyesi için büyük bir kampanya başlatarak onun bir bakıma kırgın olarak siyaset sahnesinden ayrılmasına neden olmuştur. Bu dönemde Thomas Weston'un köy köy dolaşarak ve Mitinglere katılarak Annan Planı'na destek vermesi çok dikkat çekicidir.

Bu arada "Klerides, Papadopulos ve De Soto'nun referandum sonrasındaki itirafları Annan Planı'nında sürecin pek de adil işlemediğini ortaya koymuştur. Öyle ki; Rum yönetiminin eski lideri Glafkos Klerides, 28 Eylül 2004'te Rum basınına yaptığı açıklamada, Annan Planı sunulmadan önce plan hakkında bilgilerinin olduğunu itiraf ederek, plan sunulmadan, kendi lehlerine değişiklik olması için müdahalelerde

---

⁴⁶ Somuncuoğlu, a.g.m.

⁴⁷ Crisis Grup 171. Avrupa Raporu (08.03.2006), **Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası**, s. 6

bulduklarını açıklamıştır. Klerides ayrıca, 4 İslam ülkesinin KKTC'yi tanıyacağını açıkladığını, Rum tarafının ve BM'nin buna engel olduğunu itiraf etmiş. Klerides, 30 Kasım'da yaptığı açıklamada da 'müzakerelerde hiçbir şey kabul etmeyerek, sorumluluğu Türk tarafına yükleme taktiğini uyguladıklarını ve bu taktiğin kendilerini AB üyeliğine taşıdığını' söyledi. BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto da 12 Ekim'de Rum basınında yer alan açıklamasında, 'BM'nin, Rumların Annan planı konusundaki tutumu konusunda yanıldığını ve Rumların geriye dönüş isteğini hesaba katmadıklarını' söyledi. Rum lider Papadopoulos ise 23 Kasım'da yaptığı açıklamada, 10-11 Mart Lahey görüşmelerinde 'Denktaş, Annan planını imzalamaya bile ben imzalamayacaktım' demiştir.⁴⁸

Tüm bu itiraflardan da anlaşıldığı gibi ABD bu süreçte bilinçli olarak Türk tarafı üzerine yoğunlaşmış ve Türk tarafını iknaya çalışmıştır; ancak Rum tarafının hayır diyeceğini öngöremediği için Kıbrıs'lı Rumları iknaya yönelik bir politika geliştirmesine gitmemiştir. Tabii ki ada da çözümün olmaması ya da Barışçı bir çözümsüzlüğün olması mevcut konjonktürde ABD için en uygun çözüm olarak kabul gördüğü söylenebilir.

SONUÇ

Soğuk Savaş döneminde Amerikan yönetimleri için yönetilebilir bir sorun olan Kıbrıs sorunu, soğuk savaşın sona ermesiyle ve değişen konjonktürle birlikte Amerikan yönetimleri için öncelikli bir sorun olmaktan çıkıp ikinci ya da üçüncü sınıf öncelikli bir sorun haline dönüşmüştür. Çünkü Yeni Dünya düzeninde artık bir Sovyet tehdidi ortadan kalkmıştı dolayısıyla bu durum Türkiye ile Yunanistan arasında çıkabilecek potansiyel bir çatışmaya dönüşse bile NATO'nun güneydoğu kanadını tehdit etmeyecek ve SSCB bu bölgeyi kullanarak NATO için tehdit oluşturamayacaktı. Bu nedenle bu yeni dönemde ABD yönetimleri Kıbrıs sorunuyla daha çok taraflar arası arabuluculuk çabalarıyla ve atanan Kıbrıs Özel Temsilcileri vasıtasıyla ile bu sorunla ilgilenmeye devam etmişlerdir. Burada dikkat çeken diğer bir noktada ABD yönetimlerinin Kıbrıs'ta olası bir çözüm için dolaylı olarak taraflara sağladığı ekonomik yardımlar ve Sivil Toplum Örgütleri'ne sağladığı destekler ile çözüm sürecine göreceli bir katkı sağladığı söylenebilir. Ancak STÖ'lere sağlamış olduğu bu yardımlar gerçekten sorunun çözümüne yönelik adımlar olmak yerine sadece sorunun çözümüne katkı koyuyormuş izlenimi vermek için olduğu söylenebilir. Zira Annan Planı

⁴⁸ Adım Adım Müzakere, *Yenişafak Gazetesi*, (19.02.2004),
<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/subat/19/p03.html> (23.12.2010)

döneminde KKTC'de neredeyse her mahallede kurulan Çözüm yanlısı STÖ'lerle Türk tarafının güçlü bir evet diyeceğini ve yine Rumlarında güçlü bir hayır diyeceklerini biliyordu bu nedenle STÖ'leri destekleyerek sorunun çözümünü istiyormuş izlenimi uyandırmıştır. Oysaki gerçekten çözüm isteyen bir ABD olsaydı ne Rumlar hayır diyebilirdi nede STÖ'lere bu kadar büyük kaynak akıttırdı. Annan Planı öncesi ve sonrasında ABD yönetimi gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak adadaki seçimlere müdahale etmiş ve bir bakıma hem Türkiye üzerinden KKTC'nin dönüşümünü hem de Rum tarafındaki Başkanlık seçimleri yoluyla GKRY'nin dönüşümünü sağlamıştır.

ABD yöneticilerinin, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ı, ABD'nin global stratejisine paralel olan ya da olmayan kaygılar çerçevesinde askeri ve diplomatik önceliklere sahip olan ve kendilerine has uzun geçmişleri bulunan devletler olarak değil, stratejik bir denklemin unsurları olarak ele almaları da yanlış anlamalara neden olabilmektedir. Bu devletlere bu şekilde denklemin unsurları şeklindeki yaklaşım, ABD politika yapımında belli bir derecede sağrırlığa neden olmakta ve belli kritik dönemlerde ciddi yanlış hesaplamaları da beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür.

ABD'nin Kıbrıs sorununun çözümüyle ilgili taşıdığı temel görüş, adada iki toplumlu ve iki bölgeci bir federasyonun kurulmasıdır. Aslında ABD, 1964 yılından bu yana bazı tavizler karşılığı Enosisi ya da başka bir anlatımla çifte Enosisi ve sınırlı taksimi de desteklediği dönemler olmuştur. Bugün taraflar razı olsa, aralarında anlaşsalar bazı harita düzeltmeleriyle şu anki durumun dondurulmasına ve iki devletli bir çözüm şekline de büyük ihtimalle itiraz etmeyecektir. Bu noktada ABD'nin günümüz konjonktüründe önem verdiği konunun Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin muhafazası olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü ABD ve İngiltere Orta Doğu'ya yönelik operasyonlarda bu üsleri kullanabilmektedirler. Zaten Annan Planında da İngiltere adadaki üslerini korumaktaydı. Adadaki yapı kısa sürede bir çözüm bulunamadığı takdirde ayrışmaya doğru gitmektedir.⁴⁹

Sonuç olarak ABD'nin Annan Planı sonrasındaki Kıbrıs politikasını şu şekilde özetlememiz mümkündür:

- Mevcut statükonun devamına karşıdır.
- Görüşmeler yoluyla sorun çözümlenmelidir.
- Çözüm, Ege ve Doğu Akdeniz'de istikrarın oluşmasına katkı sağlayacaktır.
- Toplular arası temaslara destek vermektedir.

---

⁴⁹ Kamer Kasım, **Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu**, Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı.1, 2007, s. 70,

- Kıbrıslı Türklerin ekonomik durumları düzeltilmelidir.
- KKTC'yi tanımak mümkün değildir. (Eğer bu son görüşmelerde de Rum tarafı çözüme yanaşmaz ise KKTC'nin federal bir devletin eyaleti olarak tanınması mümkün olabilir)

Yukarıdaki maddeleri incelediğimizde ise ABD yönetiminin neden böyle bir yaklaşım sergilediğinin mantığını ve arkasında ne olduğunu anlamamız açısından faydalı olacaktır. Öncelikli olarak ABD, Kıbrıs sorununa, küresel politikaya ilişkin değerlendirmeleri ışığında yaklaşmış ve Annan Planı'na bu bağlamda destek vermiştir. Bu çerçevede, Kıbrıs'ın kendi stratejik planlarında arzu ettiği rolü hakkıyla yerine getirebilmesi ve aynı zamanda Doğu Akdeniz'de aradığı istikrarı görebilmek için sorunun bölgedeki dengeleri değiştirmemesi gerekmektedir.

Belki Kıbrıs sorununda ilerleme sağlanabilmesi için şöyle bir senaryoya ihtiyaç vardır: Türkiye Kıbrıs'tan askerini çekerek AB üyeliği elde etmede önemli bir aşama kaydedecektir; Yunanistan Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyerek Ege'deki güvenliğini güçlendirecektir; Kıbrıs Cumhuriyeti kuzeye karşı uyguladığı ambargoyu kaldırarak adanın ebedi olarak bölünmesinin önüne geçecektir ve bütün bunların olması durumunda da Amerika'nın çıkarları en üst düzeyde gerçekleşmiş olacaktır.

Her ne kadar dünyanın süper gücü de olsa ABD'nin gücü ve etkisinin bir sınırı olduğu (ya da kendisini bilinçli olarak sınırlandırdığı) görülmektedir. Çünkü Kıbrıs sorunu basit bir etnik problemden ibaret değildir ve dışardan yapılan her türlü müdahale sorunun derinleşmesine neden olmaktadır. Ancak şu da bir gerçek ki eğer Amerika bu sorunu çözmek isteseydi ya da başka bir deyişle bu sorun bu haliyle Amerikan çıkarları için bir tehdit olsaydı, bu sorun bu süreç içerisinde çoktan çözümlenebileceğini söylememiz mümkündür.

ABD'nin Kıbrıs konusundaki tavrının şifrelerini en iyi özetleyen cümle bir ABD'li diplomatın; eski Ankara büyükelçilerinden Robert Strausz-Hupe'nin sözlerinde gizlidir “Uluslararası ilişkilerde bazı sorunlar hiç çözülmez ama onunla birlikte yaşamayı öğrenirsiniz. Kıbrıs da öyledir. İlişkinizi öyle ayarlarsınız ki, bu sorun ilişkinin tümünü tehdit etmez.”⁵⁰

---

⁵⁰ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa**, İmge Yayınevi, Ankara, 1999, s.471

KAYNAKLAR

- Aydın, M. (1997), “Cacophony in the Eagean: Contemporary Turkish – Greek Relations”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, No.27
- Aydoğdu, A. (2005), **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları: “Annan Planı ve Referandum Süreci**, BRC Basım ve Matbaacılık, “Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Birleşmiş Milletler: 1954–1996 Arası Barışçı Çözümsüzlük” (Ed: Sönmezoğlu F.) **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınları, İstanbul
- Bölükbaşı, S. (2001), **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa**, İmge Yayınevi, Ankara
- Bostanoğlu, B. (1999), **Türkün Onur Sorunu: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**, Turhan Kitapevi, Ankara
- Demirer, M. A. (1993), **The Cyprus Imbroglıo**, The Eothen Pres, Huntingdon
- Dodd, C. H. (1998), **Self Determinasyon ve Kıbrıs Türk Halkı**, Kastaş Yayınları, İstanbul
- İsmail, S. (1990), **21.yy ve Türkiye**, Güncel Yayıncılık, İstanbul
- Mütercimler, E. (2000), “Sonun Başlangıcı”, **Onbir Aylık Saltanat- Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refahyol Dönemi**, Boyut Kitapları, İstanbul
- Özcan, G. (1998), “Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi, Bugünü ve Yarını”, (Ed: İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil) **Kıbrıs Sorunu ve ABD**, HD Yayıncılık, Ankara
- Uslu, N. (2001), “Esas Anlaşmazlıklar”, (Ed: Abramowitz M.), **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Liberte Yayınları, Ankara
- Wilkonson, M.J. (2001), “Cyprus Between East and West”, **Studies in International Affairs**, No: 7, The Washington Center of Foreign Policy Research School of Advanced International Studies, the John Hopkins Press
- Adams, T.W. and Cottrell, A. J. (1968) **Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu**, Akademik Bakış, Cilt 1, Sayı.1
- Kasım, K. (2007), **Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası** (08.03.2006), Crisis Grup 171. Avrupa Raporu
- UN Security Council Document, S/23780 (03.04.1992), **Report of Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus**, <http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/155/71/pdf/N9215571.pdf?OpenElement> (23.12.2010)
- UN Security Council Document, S/24830 4–5, 12, 14–15 (19.11.1992), **Report of the Secretary-General on His Mission of Good Offices in Cyprus**, <http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/735/51/img/N9273551.pdf?OpenElement> (23.12.2010)

- UN Security Council
Resolution 398,
S/2003/398
(01.04.2003)
- UN Security Council
Resolution 437
S/2004/437
(28.05.2004)
- Kenan, G. F.
- Öztürk, O. M.
- Gürdallı, F.
- Somuncuoğlu, S.
Butros Ghali Fikirler
Dizisi,
Denktaş'ın Klerides'e
Sunduğu 29 Nisan
Belgesi
(07.05.2002),
- Report of The Secretary-General on His Mission of
Good Offices in Cyprus**
<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/305/59/pdf/N0330559.pdf?OpenElement> (23.12.2010)
- Report of The Secretary-General on His Mission of
Good Offices in Cyprus,**
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/361/53/PDF/N0436153.pdf?OpenElement> (23.12.2010)
- “X-Article. The main element of any United States policy toward the Soviet Union 1947”
<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/17601.htm>
(23.12.2010)
- “Silahlı Kuvvetler Dış Politika İlişkisinde Jeopolitiğin Yeri, Rolü ve Etkisi”,
<http://www.habusulu.com/makale56.htm> (23.12.2010)
- “34 Yıllık Maraton: Kıbrıs Müzakereler”,
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/194888.asp> (23.12.2010)
- “Annan Planı Kimin?” *Zaman Gazetesi*, (28.03.2004)
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=30593>
(23.12.2010)
- KKTC Cumhurbaşkanlığı web sayfası*
<http://www.kktcb.org/upload/pdf/5795.pdf> (22.12.2010)
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği web sayfası*
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=24425&l=1>
(23.12.2010)
- Kıbrıs'ta Kritik Süreç Başladı, *Hürriyet Almanak 2002*,
http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2002/news_detail.asp?nid=127&sid=14 (23.12.2010)
- Adım Adım Müzakere (19.02.2004), *Yenişafak Gazetesi*,
<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2004/subat/19/p03.html>
(23.12.2010)

